

Antun Mahnić - Krčka biskupija (1897.1920.)

Turčić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:776001>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Ivana Turčić

Antun Mahnić - Krčka biskupija (1897. - 1920.)

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za povijest

Ivana Turčić

Antun Mahnić - Krčka biskupija (1897. - 1920.)

(DIPLOMSKI RAD)

Mentor: Doc. dr. sc. Andrea Roknić Bežanić

Studentica: Ivana Turčić

Naziv i vrsta studija: Sveučilišni diplomski studij povijesti i talijanskog jezika i književnosti

Matični broj: 0009065902

Rijeka, rujan 2019.

Sadržaj

1.	Uvod i metodologija istraživanja.....	1
2.	Antun Mahnić	3
2.1.	<i>Dolazak u Krk i djelovanje na području Krčke biskupije</i>	4
3.	Povijesna zbivanja u Krčkoj biskupiji neposredno prije dolaska biskupa Mahnića....	7
3.1.	<i>Kratki pregled odnosa između društva i Crkve na području Hrvatske krajem 19. stoljeća</i>	7
3.2.	<i>Povijesni pregled Krčke biskupije u periodu 19. stoljeća</i>	8
4.	Značaj tiskare Kurykta.....	9
5.	Poruke biskupa Mahnića kroz onodobnu periodiku	11
5.1.	O časopisu <i>Luč</i>	11
5.2.	Analiza izabranih tekstova časopisa <i>Luč</i>	15
5.3.	O listu <i>Pučki prijatelj</i>	21
5.4.	Analiza izabranih tekstova lista <i>Pučki prijatelj</i>	22
6.	Pogled na biskupa Mahnića kroz periodiku tiskanu na hrvatskom jeziku	27
6.1.	List <i>Omnibus</i>	27
6.2.	Časopis <i>Svjetlo</i>	31
6.3.	List <i>Naše pravice</i>	32
6.4.	Novine <i>Volja naroda</i>	33
6.5.	List <i>Hrvatske pravice</i>	34
7.	Pogled na biskupa Mahnića kroz periodiku tiskanu na talijanskom jeziku.....	35
7.1.	Novine <i>Il popolo istriano</i>	35
7.2.	Novine <i>Il Giornaletto di Pola</i>	38
7.3.	Novine <i>L'Istria</i>	39
7.4.	Novine <i>L'idea italiana</i>	40
7.5.	Novine <i>Unione Nazionale</i>	42
8.	Kraj Prvog svjetskog rata na području Krčke biskupije i Mahnićeve smrt	44
9.	Zaključak.....	49
10.	Literatura.....	51

Sažetak

Diplomski rad donosi političku ulogu biskupa Antuna Mahnića na području Krčke biskupije u periodu od 1897. do 1920. godine. Ukazuje na važnu ulogu i djelovanje ove osobe na biskupskom položaju, te kakve je posljedice njegov rad postigao. U radu se prikazuje koje je, pored duhovnih, političke poruke biskup upućivao stanovnicima na području Krčke biskupije, te kako su one bile prihvaćane. Na temelju analize i komparacije onodobne periodike na hrvatskom i talijanskom jeziku donosi se zaključak o različitoj interpretaciji i percepciji biskupove političke uloge.

Ključne riječi: Krk, Krčka biskupija, Antun Mahnić, časopis *Luč*, list *Omnibus*, časopis *Svjetlo*, list *Naše pravice*, novine *Volja naroda*, list *Hrvatske pravice*, novine *Il popolo istriano*, novine *Il Giornaletto di Pola*, novine *L'Istria*, novine *L'idea Italiana*, novine *Unione Nazionale*

1. Uvod i metodologija istraživanja

Diplomski rad prikazuje važnost lika i djela biskupa Mahnića za područje Krčke biskupije. Pod hipotezom kako je talijanski tisak njegovo djelovanje negativno interpretirao, zbog činjenice da je zagovarao uporabu hrvatskog jezika i staroslavenskog bogoslužja u Krčkoj biskupiji, rad prikazuje i kako se o biskupu pisalo u hrvatskim tiskovinama, te na kraju, temeljem analize i interpretacije članaka donosi zaključak o postojećim razlikama u tumačenju njegove političke i duhovne uloge. Dakle, cilj diplomskog rada jest istražiti političku ulogu biskupa Antuna Mahnića za vrijeme njegove službe na području Krčke biskupije, a istraživačko pitanje koje se postavlja jest koja je, uz duhovnu i politička uloga biskupa Mahnića, a koja se analizira kroz postojeću literaturu i periodičku građu.

U prvom je poglavlju prikazana biografija biskupa Mahnića. Kratko je opisan njegov život prije dolaska na biskupski položaj u grad Krk, a detaljnije njegovo djelovanje po prihvaćanju službe. Zatim slijedi poglavlje o povijesnim zbivanjima na području Krčke biskupije neposredno pred njegov dolazak. Nastavlja se iznošenje podataka o odnosu Crkve i društva na području tadašnje Hrvatske, vezanom uz pojavu liberalnih ideja. Pritjecaj slobodnih misli sa zapada oštro je kritiziran od strane katoličkih svećenika, a u ovom radu prikazano je i mišljenje biskupa Mahnića spram tih ideja. Potom se iznosi i popis krčkih biskupa koji su u tijeku 19. stoljeća prethodili, te se kratko donose važne činjenice o tim ljudima. Zatim slijedi poglavlje u kojem se piše o važnosti postanka tiskare Kurykta, te se navode listovi i novine koji su ondje tiskani. Naglasak je na značaju koji je tiskara predstavljala za Krčku biskupiju, te se spominje i presudna uloga biskupa Mahnića za nastanak tiskare. Kada govorimo o listovima čiji je pokretač bio sam biskup, tada mislimo na *Luč* i *Pučki prijatelj* koji su nam od posebne važnosti za ovaj rad. Analizom tekstova koji su namijenjeni posebno mladima i seljacima, utvrđeno je kakve, pored duhovnih, političke poruke biskup Mahnić prenosi putem tiskane riječi. Analizirani su članci časopisa *Luč* koji se reflektiraju na Hrvatski katolički pokret i organizaciju mladih kako bi se obranili od liberalnih ideja koje su pristizale sa zapada. U časopisu *Pučki prijatelj* izabrani su za analizu oni članci s najjačom političkom poruku narodu u vremenu izlaženja lista na području Krčke biskupije, a koji su objavljeni u svrhu poticanja obrazovanja u katoličkom duhu. Prikazano je i kako biskup ciljano bira osiromašeno seljaštvo, koji se nalazi u teškoj financijskoj situaciji, te mu pruža informacije koje su mu potrebne za obradu zemlje i očuvanje imanja, a uz to mu savjetuje na koji se način postaviti kako bi zaštitio katoličanstvo od slobodnih misli. Također, donosi se i analiza novina

na hrvatskom jeziku, odnosno članaka u kojima se spominje biskup Mahnić i Krčka biskupija, a s ciljem prikazivanja onodobne percepcije njega samog i njegovih odluka na području tadašnje Hrvatske. Analizirani su tekstovi objavljeni na hrvatskom jeziku u novinama *Omnibus*, *Svjetlo*, *Naše pravice*, *Volja naroda*, *Hrvatske pravice*, a koji ga kritiziraju ili hvale njegovo djelovanje. Percepcija biskupa i njegovih odluka prikazana u novinama na hrvatskom jeziku, kritički je komparirana s percepcijom prikazanom u novinama na talijanskom jeziku, poput *Il popolo Istriano*, *Il giornoletto di Pola*, *L'Istria*, *L'idea Italiana*, *Unione Nazionale*. Pri samom kraju rada, opisuje se stanje u Krčkoj biskupiji u vrijeme Prvog svjetskog rata, razdoblje koje ujedno i označava posljednje godine biskupova djelovanja, ali i života. Želi se ustvrditi biskupov stav prema Talijanima pod čiju je vlast potpala Krčka biskupija, te želja za daljnju političku organiziranost hrvatskog katoličkog naroda.

Krčkog biskupa Mahnića ovaj rad sagledava prvenstveno kroz periodiku, koja je izlazila na hrvatskom i talijanskim jezikom, a nastalu u vrijeme njegove službe na području Krčke biskupije u razdoblju 1897. do 1920. godine. Analizirala se je postojeća objavljena literatura, te se je uvidom u periodiku dao širi kontekst povijesnih prilika i značajnih događaja na području Krčke biskupije u vrijeme njegovog djelovanja. Također, doznaje se mnogo o različitim shvaćanjima njegovih postupaka od strane Hrvata i Talijana. O biskupu Mahniću najvećim dijelom saznajemo iz knjiga autora Antona Bozanića, te biskupova biografa franjevca Ignacija Radića. Pri pisanju kratkog povijesnog pregleda Krčke biskupije, u godinama neposredno prije njegova dolaska na Krk, te u godinama trajanja Prvog svjetskog rata, dao se je širi kontekst, a koristila su se djela autora Mihovila Bolonića, Ivana Žica-Rokova, akademika Petra Strčića, dr. Franje Velčića, te drugih. Na temelju istražene literature i periodike dostupne u knjižnici Krčke biskupije, provedena je analiza i interpretacija iste. Časopis *Luč* bio je dostupan u fizičkom obliku, dok je ostala periodika istražena u digitalnom obliku.

2. Antun Mahnić

Biskup Antun Mahnić, kako se je potpisivao nakon prelaska u službu krčkog biskupa, rođen je kao Anton Mahnić u Kobdilju na području današnje Slovenije 1850. godine, a umire u Zagrebu 1920. Važno je napomenuti kako ga, prema Bozaniću, mnogi narodi, među kojima i Hrvati i Slovenci promatraju kao važnu ličnost vlastite nacionalne i crkvene povijesti. Brojne su o Mahniću iznesene neistinite činjenice, neke od kojih čak i kontroverzne, od strane slovenskih, srpskih i hrvatskih autora, a sve kao rezultat lošeg poznavanja povijesnog konteksta u kojima je djelovao. Stoga je važno, kako smatra Bozanić, život i djelo biskupa Mahnića promatrati u cjelini.¹

Bozanić se u prvom djelu monografije posvetio opisu biskupovih najranijih godina života u Sloveniji, ističući kako je potrebno biskupa Mahnića promatrati u širem povijesno-vremenskom kontekst. Antun Mahnić 1871. otišao je u goričku Bogosloviju. U sjemeništu se školovalo mnogo bogoslova s područja Hrvatskog primorja. Na posljednjoj godini studija vršio je dužnost odgojitelja bogoslova. Za svećenika je zaređen 30. kolovoza 1874. Prvu službu prefekta dobio je u Nadbiskupijskom sjemeništu u Gorici, a ondje je neposredno radio s pitomcima.² Mlade đake biskup Mahnić je poticao da redovito uče, ali i da pronađu predmet koji ih najviše zanima, te mu se dodatno posvete. Nije uspijevao ostvariti dobar odnos s učenicima, unatoč trudu, te je bio primoran pronaći drugu službu.³

Svoje obrazovanje nastavio je na Bečkom sveučilištu, gdje je, zbog vlastitog intelekta, imenovan suplentom Novog zavjeta. 1881. postao je doktorom teologije, a tema njegovog rada bila je „O paklu“. Iste godine postao je i redovitim profesorom Novog zavjeta u Gorici. Poznato je kako se je nakon završenog školovanja u Beču posvetio pisanju, a prvi su njegovi članci bili o odgoju, te su objavljeni u biskupijskom službenom listu *Folium periodicum Archidioeceseos Goritiensis*. Bio je i redaktor tjednika *Soča*, pisao je i za ljubljanski *Slovenec*, izdavao je od 1888. i časopis *Rimski katolik*, u kojem je slobodno iznosio osobne stavove. Upravo je zahvaljujući tom časopisu ostao vrlo zapamćen u Sloveniji. 1891. godine postaje

¹ Matijević, Zlatko, "Anton Bozanić, Biskup Mahnić, pastir i javni djelatnik u Hrvata, Krčki zbornik, posebno izdanje sv. 16, Zagreb – Krk 1991., 189. str.", *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 24, br. 2, 1992, str. 240-243., str. 240.-241.

² Prema definiciji pitomac je dječak koji se odgaja u zavodu ili internatu. Definicija preuzeta: Hrvatski jezični portal. URL: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eVlnXRA%3D, pristupljeno 24.07.2019.

³ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 12.-13.

ravnateljem Sjemeništa, a na toj je poziciji ostao četiri godine. Kao njegov posljednji važan čin u Sloveniji uzima se osnivanje Leonove družbine u Ljubljani, 19. studenog 1896. godine. Bila je to znanstveno-izdavačka ustanova, a svega tri dana nakon osnutka Mahnić je imenovan za biskupsku službu u Krku.⁴ Svojim je objavljenim radovima biskup Mahnić nastojao slovenskoj javnosti iznijeti kritike liberalnih ideja, za koje je smatrao kako djeluju kao ugroza katolicizma i kršćanske kulture.

Na Mahnićevu kritiku reagirali su njegovi neistomišljenici, zagovaratelji liberalnih ideja, te oni koji su neposredno bili predmetom optužbi, no nisu svi bili suglasni s razlozima kritika koje je biskup Mahnić navodio.⁵ Neophodno je reći kako je upravo on ukazao na prodor novih ideja kroz književnost, a koje su se ticale postojeće kršćanske kulture. Liberalizam je nazvao pogrešnim oblikom mišljenja jer se temelji na pogrešnim načelima. Smatrao je kako je misao vezana uz objektivni red stvari, te ona kao takva ne može biti slobodna. Kao prvi korak ka ostvarenju svoje zamisli, Mahnić je osmislio metodu razdiobe duhova,⁶ prema kojoj se moraju odvojiti oni katolici koji imaju čvrste vjerske temelje, od onih koji te iste nemaju, te je nastojao prikazati sve što se nikako ne može povezati s kršćanstvom i odijeliti od onoga što je vezano uz kršćanstvo.⁷ Upravo će takvo isto djelovanje nastaviti i na novoj službi u Krčkoj biskupiji, zbog iznenadnog premještanja koji je uslijedio.

2.1. Dolazak u Krk i djelovanje na području Krčke biskupije

Tršćanski se biskup Ivan Glavina, zbog lošeg zdravstvenog stanja i problema u samoj biskupiji, 1896. povukao u mirovinu. Naslijedio ga je Andrija Šterk, koji je do tada obnašao službu krčkog biskupa, pa je za njega bilo potrebno pronaći zamjenu. Bilo je očekivano kako će nasljednik postati dr. Franjo Volarić, zbog postojanja tradicije da na mjesto krčkog biskupa budu izabrani otočani. No, Anton Bozanić navodi kako bečki arhivi donose razloge zbog kojih se predviđanja o budućem biskupu nisu ostvarila.⁸ Naime, Krk je pripadao Goričkoj metropoliji te su buduće biskupe predlagali nadbiskup gorički, te biskupi u Trstu, Ljubljani i

⁴ Isto, str. 19.-20.

⁵ Isto, str. 21.-22.

⁶ Originalni naziv za metodu jest „ločitev duhov“, prema kojoj se moraju odvojiti oni katolici koji imaju čvrste vjerske temelje, od onih koji te iste nemaju.

⁷ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 22.-23.

⁸ Isto, str. 34.

Poreču. Namjesnik u Trstu, barun Teodor Rinaldini izjasnio se je o Franji Volariću kao „ekstremnom nacionalistu“,⁹ te je naveo kako smatra da na mjesto krčkog biskupa treba postaviti Slovenca Antuna Mahnića. Anton Bozanić navodi kako su postojala dva razloga zbog kojih je u konačnici biskup Mahnić i došao na tu poziciju, od kojih je prvi pretjerani nacionalizam izražen kod Volarića, te pretpostavka kako neće poticati glagoljsku liturgiju. Antuna Mahnića je za krčkog biskupa imenovao car Franjo Josip 22. studenog 1896., a zatim ga je papa Leon XIII. potvrdio 3. prosinca iste godine. Arhivska dokumentacija ne donosi činjenice o reakciji krčkog klera na novoobjavljenu vijest, no opravdana je pretpostavka kako su osjećali strah i neizvjesno iščekivali „stranca“. Njihova nelagoda bit će uočljiva prilikom Mahnićeve dolaska na novu biskupsku službu.¹⁰

Iz citata u članku časopisa *Pučki prijatelj* jasno je vidljivo kako je biskup Mahnić nastavio svoje političko djelovanje za obranu katoličke vjere na novoj službi na otoku Krku, a može se primijetiti i kako je bio dobro prihvaćen od strane vjernika Krčke biskupije. Tako se navodi:

Budući da je novu postojbinu zavolio kao rođenu zemlju, ustaje i ovdje na obranu vjere i prosvjete. (...) Vještije će pero bolje opisati vrline i rad velikog i učenog biskupa dra. Antuna Mahnića. Za nj znadu i izvan ovog „klerikalno najzasukanijeg predela naše domovine“. Mi završujemo: „Poživio Višnji još na mnogaja Presvijetloga biskupa Mahnića i ispunio njegovu želju!“¹¹

O dolasku i djelovanju biskupa Mahnića na Krku svjedoči još brojna onodobna periodika, poput lista *Naša sloga*, koji piše vrlo šturo i objektivno o preuzimanju biskupske časti u gradu Krku, zatim *Triester Zeitung*, koji kaže kako je bio osnivač cijenjenog *Rimskog katolika*, te novine *La sera*, *Il Pensiero Slavo*, *L'Istria* i *Giovine pensiero*, koji redom pišu neutralne podatke o novoizabranom biskupu ili navode kako je protivnik glagoljaštva.¹² Podatke iz periodike detaljnije će se analizirati i interpretirati u nastavku rada.

Mahnić je zaređen za krčkog biskupa u Gorici, 7. veljače 1897. godine, a događaju su prisustvovali i brojni članovi krčkog klera. Tom su mu prilikom darovali glagoljski misal koji je tiskan 1893. u Rimu.¹³ Iz tog čina krčkog klera vidljiva je važnost glagoljice na ovom području, ali i dosljednosti svećenika u naumu da biskup Mahnić razumije običaje biskupije u koju dolazi. Jasno je kako nisu imali namjeru odustati od staroslavenskog bogoslužja samo iz

⁹ Isto, str. 34.

¹⁰ Isto, str. 34. - 35.

¹¹ *Pučki prijatelj*, god. VIII., 1907., br. 16., str. 123.

¹² Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 35.

¹³ Isto, str. 36.

razloga što ga novi biskup nije poznao. Uskoro će i biskup Mahnić započeti s istraživanjem značaja glagoljaštva za krčko stanovništvo.¹⁴

Prvi suradnici pomogli su biskupu da upozna biskupiju. Biskup Mahnić je odlučio kako će za generalnog vikara uzeti Franju Volarića, čovjeka s kojim je prijateljevao još za vrijeme studentskih dana. Proces upoznavanja velike Krčke biskupije¹⁵ trajao je godinu dana, a s njegovim završetkom, započelo je biskupovo djelovanje.¹⁶

Franjevac Ignacije Radić, biograf biskupa Mahnića navodi da mu je snažna vjera u Boga pomagala da se radikalno bori za svoje ciljeve, a neke od karakteristika koje mu biograf pripisuje jesu i strpljivost, poniznost te prostodušnost.¹⁷ Možemo zaključiti kako je biskup Mahnić imao jasne stavove i uvjerenja i nije prezao ni pred čime kako bi ih ostvario.

Biskup Mahnić je imao i izričit stav prema staroslavenskom bogoslužju, te je poštovao osjećaje i razmišljanja ljudi s područja biskupije na čije je čelo došao. Temeljito je proučavao pitanje glagoljice, koristeći se povijesnim izvorima i postojećim dokumentima, a s obzirom na postojeće probleme vezane uz glagoljsku liturgiju. Njegovi su prethodnici 1893. godine donijeli odluku kako se zabranjuje korištenje *ščaveta*, odnosno uporaba živog jezika u liturgiji na području Krčke biskupije. I sam biskup Mahnić iznosi kako je proučavanje staroslavenskog jezika i glagoljice bio jedan od najtežih zadataka koji su ga dočekali u novoj službi. Biskupov se je trud isplatio kada je shvatio kako je staroslavenska liturgija povlastica dana Krčkoj biskupiji, a ne znak prosvjeda protiv postojećih odredbi. Odlučio je učvrstiti temelje bogoslužju na glagoljici, te je krenuo s realizacijom ideje o osnutku Staroslavenske akademije.¹⁸ Možemo pretpostaviti da bi ukidanje staroslavenskog bogoslužja i *ščaveta* od strane biskupa Mahnića bilo vrlo loše prihvaćeno u Krčkoj biskupiji, te je stoga on morao pronaći način kako ga taj jezik i pismo očuva i zadrži.

¹⁴ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 12.

¹⁵ Krčka biskupija tada je obuhvaćala otoke Krk, Rab, dio Paga, Cres, Lošinj, Ilovik (Sv. Petar), Susak, Unije, Velike i Male Srakane.

¹⁶ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 37.

¹⁷ Radić, Ignacije, *Biskup Mahnić. Otac katoličkog pokreta*, Dobra štampa, Požega, 1940., str. 200.-214.

¹⁸ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 51.-53.

3. Povijesna zbivanja u Krčkoj biskupiji u drugoj polovini 19. stoljeća neposredno prije dolaska biskupa

3.1. Kratki pregled odnosa između društva i Crkve na području Hrvatske krajem 19. stoljeća

Na području tadašnje Hrvatske sve je veći utjecaj imao liberalizam, koji se je od potraživanja slobode tržišta, preko zahtijevanja jednakih prava za sve, širio i na religiju. Prekretnica jačeg prodora liberalizma zasigurno je bila 1848. godina. Vrlo je važno napomenuti razliku na teritoriju hrvatskih zemalja i u ostalim zemljama kada govorimo o nositeljima liberalizma. Bogati sloj građana u razvijenim je zemljama bio nositelj liberalizma. Kod nas su inteligencija i kler imali ulogu u društvu koja se izjednačava s ulogom nositelja javnog života, te su oni djelomično prihvaćali liberalne stavove. Smatrali su kako bi glavni cilj trebao biti ujedinjenje hrvatskih zemalja te oslobođenje od vlasti stranaca. Nisu htjeli ni na koji način dovesti u pitanje jedinstvo Hrvata jer su bili svjesni kako katolici i vjernici pravoslavne vjeroispovijesti žive zajedno te trebaju međusobno surađivati u borbi protiv stranaca. Nastanak Katoličkog pokreta kao odgovora, okarakteriziran je kao čin kojim je dovedena u ugrozu zajednička snaga djelovanja pripadnika tih dviju vjeroispovijesti. 60-ih godina 19. stoljeća došlo je do procvata liberalizma na području Monarhije, a u punom je zanosu bio i prosvjetni liberalizam. Napetosti koje su je u ostalim dijelovima hrvatskih zemalja osjećale krajem 19. stoljeća, na istarskom su teritoriju započela tek s početkom 20. stoljeća.¹⁹

Postanak Katoličkog pokreta na ovim područjima nije izolirani događaj, jer su slični pokreti nastajali i u ostalim dijelovima Austro-Ugarske Monarhije, te u drugim dijelovima europskog kontinenta. Iako brojni, Katolički pokreti imali su različite načine djelovanja i nisu bili uniformirani, već su se organizirali prema društveno – političkim okolnostima u određenom narodu.²⁰

¹⁹ Isto, str. 27.

²⁰Zlodi, Zdravka, "Zlatko Matijević (ur.), Hrvatski katolički pokret - Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zagrebu i Krku od 29. do 31. ožujka 2001. g., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., 871. str.." Časopis za suvremenu povijest, vol. 34, br. 3, 2002, str. 1011-1012., str. 1012.

Situacija je na području tadašnje Hrvatske bila teška zbog rascjepkanosti njezinih teritorija, iako su se mnogi nadali skorom ujedinjenju. Mladi hrvatski intelektualci su u dodiru s liberalnim idejama, došli u sukob s Katoličkom crkvom. Kako su se njihova mišljenja razilazila, bilo je potrebno pronaći način na koji se može riješiti postojeći sukob, no to nije odgovaralo mladim svećenicima koji su zagovarali žestoku borbu protiv liberalnih stavova i slobodne misli.²¹ Situacija u kojoj je biskup Mahnić došao na novu službu u Krčku biskupiju bila je stoga vrlo teška, osjećale su se mnoge tenzije uzrokovane ugrozom katoličke vjere. Biskup Mahnić znao je da svoju ulogu „branitelja Katoličke crkve“²² mora nastaviti i na novoj poziciji, te je krenuo poznatim putem, onim u kojem kao glavno sredstvo borbe koristi tisak.

3.2. Povijesni pregled Krčke biskupije u periodu 19. stoljeću

Prostor koji danas obuhvaća jedinstvena Krčka biskupija do 1828. godine bio je djelom triju zasebnih biskupija, Krčke, Rapske i Osorske. Prvu od njih činili su otok Krk s manjim otocima, u sastav druge pripada i sjever otoka Paga, dok su Osorsku činili otoci Cres, Lošinj, Ilovik, Susak, Vele Srakane i Male Srakane. Tri su spomenute biskupije povezane 30. lipnja 1828. papinskom bulom *Locum beati Petri*, koja ukida biskupije na Rabu i Osoru te ih stavlja u sastav Krčke biskupije. Ujedinjenje je provedeno 1830. godine, a biskup postaje krčki biskup Ivan Šintić. Tako ujedinjena, krčka biskupija postojala je sve do 1920. kada Rapallskim ugovorom područje bivše Osorske biskupije potpada pod dominaciju Kraljevine Italije, te od kolovoza 1932. postaje dijelom Zadarske nadbiskupije. 1948. godine papa vraća taj prostor Krčkoj biskupiji, te granice ostaju nepromijenjene do danas. Iz opisanog, može se zaključiti kako je prostor Krčke biskupije kroz povijest potpadao pod utjecaje raznih političkih utjecaja.²³ Kako se radi o području koje zahvaća čak tri velika otoka, potrebno je istražiti literaturu koja detaljno donosi podatke o području Krčke biskupije.²⁴

²¹Sinjeri, Josip, *"Biskup Antun Mahnić i Hrvatski katolički pokret."*, *Riječki teološki časopis*, vol. 30, br. 2, 2007, str. 551-587., str. 552.

²²Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013. str. 28.

²³Isto, str. 28.

²⁴Velčić, Franjo, Milovčić, Ivan, Trinajstić, Petar, Tamarut, Anton, Šuljić, Anton, *Krčka biskupija. Otoci žude za njegovim naukom*, Biskupijski ordinarijat, Krk, 2009.; Bolonić. Mihovil, *Otok Krk. Koljevka glagoljice*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.; Stražičić, Nikola, *Otok Cres. Prilog poznavanju geografije naših otoka*, Otočki ljetopis Cres – Lošinj 4., Samoupravna interesna zajednica kulture općine Cres – Lošinj, Mali Lošinj,

U Krčkoj biskupiji je bio običaj da službu biskupa obnašaju otočani. Prvi je biskup ujedinjene Krčke biskupije bio Ivan Šintić u periodu od 1792. do 1837., a prethodno je obnašao službu kanonika Zavoda sv. Jeronima u Rimu. Spominje se kako je zagovarao osnivanje srednje škole za odgoj biskupskih svećenika u Krku. Naslijedio ga je Bartol Bozanić, koji je biskupom postao završivši službu nadzornika biskupijskih škola. Biskup je bio od 1839. do 1854., a naslijedio ga je iste godine Ivan Josip Vitezić koji se je na toj poziciji zadržao sve do 1877. Bio je brat odvjetnika Dinka Vitezića, poznatog po žustroj borbi za prava istarskih Hrvata. Biskup Ivan Josip brinuo je o odgoju i obrazovanju klera. Njegov nasljednik bio je rodom iz Vrbnika, Franjo Anijan Feretić, a biskupsku je službu obnašao od 1880. do 1893. Pribavio je novac za gimnaziju i konvikt u Krku, no taj je novac biskup Mahnić kasnije dao za izgradnju sjemeništa u Pazinu. Naslijedio ga Andrija Marija Šterk, a na toj je poziciji bio od 1894. do 1896. S te pozicije prešao je na istu u Tršćansku biskupiju. Njegov je nasljednik 1897. postao Slovenac Antun Mahnić.²⁵

4. Značaj tiskare Kurykta

Svjestan važnosti tiskane riječi, a s obzirom na prethodne izdavačke djelatnosti u Sloveniji, biskup Mahnić je odlučio kako ni na svojoj poziciji u Krku neće zaboraviti na tisak.²⁶ O njegovom razmišljanju o važnosti tiska svjedoči i citat kojeg je zabilježio njegov tajnik Ante Pilepić, u kojem biskup Mahnić navodi razloge zbog kojih mu je potrebna tiskara.²⁷

Nikome isprva nije bila jasna njegova neopisiva želja za tiskarom. Biskup Mahnić je shvaćao kako je tisak izvrstan način organiziranja i prenošenja ideja. Krk je mali grad i nisu razumjeli potrebu za takvim troškom, kad se u blizini nalazila i riječka tiskara.²⁸ Međutim, poznato je kako je i u Senju, također malom gradu na jadranskoj obali postojala tiskara, pa stoga zahtjev

1981.; Bolonić, Mihovil, Žic-Rokov, Ivan, *Otok Krk kroz vjekove*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1977.; Andrić, Josip, Lončarić, Robert, *Rapski zbornik II.*, Ogranak Matice hrvatske u Rabu, Rab, 2012.

²⁵ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013. str. 30.-31.

²⁶ Velčić, Franjo, *"Hrvatsko-slovenski vjesnik „Sanctissima Eucharistia“ (1902.-1911.) i Društvo svećenika klanjalaca."*, *Riječki teološki časopis*, vol. 35, br. 1, 2010, str. 151-169., str. 156.

²⁷ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 100.-101.

²⁸ Isto, str. 100.

biskupa i ne čudi.²⁹ No biskup Mahnić nije posustao ni kada je shvatio da nema novaca za tako velik projekt, nego je raspisao dionice i zamolio svećenike da ih kupe, kako bi se pribavila sredstva. Ubrzo je dobio tiskaru s latinskim, glagoljskim, grčkim i ćirilskim slovima, a vijest o otvorenju tiskare Kurykta objavljena je u rujnu 1899. u biskupijskom listu *Acta Curiae*.³⁰ Kurykta je starogrčki naziv za otok i grad Krk. Tiskara je od osnutka neprekidno radila, čak i u vrijeme Velikog rata, a vodili su je krčki kapelani. Nakon rata, talijanski su arditi onesposobili strojeve tiskare i prekinuli njezin rad. Novootvorena je tiskara služila biskupiji za objavu glasila, molitvenika, priručnika i brojnih dokumenata, a ondje su tiskane i brojni listovi i periodika čiji je pokretač bio sam biskup Mahnić. Neki od listova jesu gospodarsko-poučni list *Pučki prijatelj*, časopis za nauku i književnost *Hrvatska straža*, mjesečnik *Svećenička zajednica*, *Glagolitika*, *Vjesnik Staroslavenske akademije* te brojni drugi.³¹

Biskup Mahnić dobro je razumio vrijeme u kojem je djelovao, te je osjećao potrebu da kršćansku vjeru približi vjernicima, a shvatio je i kolika je snaga tiska kao elementa za takvu borbu. Znao je da su vjernici razjedinjeni i ravnodušni kada je riječ o pitanjima vjere, no nije odustajao od cilja da to izmijeni.³² Vjerovao je kako tiskana riječ može vratiti osnovna kršćanska načela u javni život koji je bio pod snažnim utjecajem liberalnih ideja, a za koje znamo koliko im se biskup Mahnić protivio. U časopisu *Hrvatska straža* analizirao je, prema kršćanskim načelima, sve aspekte javnog života, a posebno je apelirao na mlade i inteligenciju. Prethodnik lista *Luč* upravo je i bio prilog *Hrvatske straže* čije je ime otkrivalo kome je uistinu i namijenjen - *Đački prilog*. Značajnu kritiku biskup je upućivao i književnicima, analizirajući filozofski smisao i prenesene poruke. Biskup Mahnić nije upućivao kritike estetskom i literarnog karaktera, pa su ga kritizirali kako nije potpun u svojem iskazu, što je dovelo do brojnih neslaganja u vezi s njegovim djelovanjem. Svakako je važno izreći kako je svojom kritičkom analizom biskup upozorio javnost na promišljanje o onome što se čita i objavljuje. Biskup Mahnić obraćao se i svećenicima u svom izdavačkom radu, odnosno pokrenuo je periodiku koja je za cilj imala formirati svećenička društva, ali i same svećenike kako bi djelovali u korak s vremenom. Uz do sada navedeno, biskup Mahnić

²⁹ Antić, Vinko., "Rad i djela senjskih tiskara XIX I XX stoljeća.", *Senjski zbornik*, vol. 6, br. 1, 1975, str. 151-158., str. 151.

³⁰ Anton Bozanić navodi kako je *Acta Curiae episcopalis Veglensis* službeno biskupijsko glasilo koje je 1898. pokrenuo biskup Mahnić.

³¹Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 100.-101.

³² Vitković, Stanislav, "Crkva i kultura u Hrvata na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.", *Bogoslovska smotra*, vol. 55, br. 3-4, 1985, str. 447-452., str. 447.-452.

se izravno obraćao narodu koji se bavio pretežito zemljoradnjom i stočarstvom, a savjete mu je pružao kroz list *Pučki prijatelj*. Savjeti koje mu je pružao bili su o obradi tla, zaštiti biljaka i uroda od bolesti, te njegovu zdravlju i higijeni. Uz te, neophodne savjete, poticao ga je na političko djelovanje u svrhu očuvanja vjere i narodnosti. Razumio je i važnost glagoljske kulture za područje Krčke biskupije, ali i problematike koja se vezivala uz to pitanje, te je i o njoj pisao. Vjernicima je pisao poslanice o suvremenim sadržajima koji su u njima budili interes, a poseban odnos putem tiska ostvario je i s mladima. Značajno je i da nije potpisivao svoje članke, a katkad se koristio pseudonimima, no njegov stil pisanja bilo je lako upamtiti. U članku bi prvo objasnio nepoznate termine, a zatim logičkim povezivanjem izvodio jasnu raspravu o temi. Ignacije Radić, čovjek koji nam je donio prikaz biskupova života, zapisao je i izjave njegovih najbližih suradnika koji su ga opisali.³³

5. Poruke biskupa Mahnića kroz onodobnu periodiku

5.1. O časopisu *Luč*

Luč je časopis katoličke mladosti i započeo je izlaziti u jesen 1905. pod geslom „Bog – narod – socijalna pravda“, a zadnji je broj tiskan 1942. godine.³⁴ Danas je list bogata ostavština za razmatranje hrvatske kulture, točnije kulture i života onodobne hrvatske katoličke mladeži. Osim u Hrvatskoj, bio je čitan i na inozemnim sveučilištima, a budio je interes studenata na svjetovnim i bogoslovnim učilištima.³⁵

Prilike u kojima je list tiskan, bile su daleko od idiličnih, što zbog političkih trzavica, kulturne razdijeljenosti, ali i sukoba u književnosti koji nije jenjavao.³⁶ U svakom aspektu javnog života bio je prisutan sukob generacija, odnosno neslaganja između mladih i starijih. Hrvatskom je narodu bilo potrebno približiti, povratiti kršćanska načela, odnosno spriječiti da

³³ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 101.-104.

³⁴ Lončarević, Vladimir, "Svjetlo katoličke obnove Uz stotu obljetnicu Luči - "Lista hrvatskog katoličkog đaštva" (1905-2005).", *Obnovljeni život*, vol. 61, br. 1, 2006, str. 59-78., str. 63.

³⁵ Luetić, Tihana, "Časopis *Luč* o dokolici i društvenom životu katoličke mladeži početkom 20. stoljeća.", *Croatica Christiana periodica*, vol. 36, br. 69, 2012, str. 51-84., str. 51.

³⁶ Lončarević, Vladimir, "Svjetlo katoličke obnove Uz stotu obljetnicu Luči - "Lista hrvatskog katoličkog đaštva" (1905-2005).", *Obnovljeni život*, vol. 61, br. 1, 2006, str. 59-78., str. 60.

izgube vjeru. Mahnić je shvatio potrebu organiziranja mladih i njihova angažmana u političku situaciju. Prvi hrvatski katolički sastanak održan je u rujnu 1900. godine, na kojem diskutiralo se o ulozi Crkve u javnom životu. Katolička je crkva trebala promjenu kako bi se osuvremenila i ostala u korak s promjenama u javnom životu vjernika. Osnovni je problem bio liberalizam, odnosno moderne ideje koje su se širile i koje su često imale nekršćanski karakter, te ih nije bilo moguće povezati uz načela Katoličke crkve.³⁷

Upravo je *Hrvatska straža*, pokrenuta 1903. kao osnova stvaranja Hrvatskog katoličkog pokreta, sa svojim *Đačkim prilogom* bila svojevrsni prethodnik časopisa *Luč*. Biskup Mahnić odlučio je organizirati mlade hrvatske katolike na sveučilištu u Beču, iz razloga što nije imao sveučilište u vlastitoj biskupiji, te mlade nije mogao pokrenuti na nacionalnoj razini. Organizacijom mladih katolika u Beču nastalo je, u svibnju 1903., Hrvatsko katoličko akademsko društvo „Hrvatska“ koje će postati središtem za daljnje djelovanje katoličkih društava. Upravo je osnutak „Hrvatske“ doveo do pokretanja *Luči* kao časopisa za hrvatsko katoličko đaštvo, a po uzoru na slovensku *Zoru*. Ideja se realizirala 1905., dolaskom Ljubomir Marakovića na studij u Beč, te velikim koracima koje je poduzeo u društvu, iako je časopis pokrenuo Ivan Butković. Časopis je tiskan u Krku, u Mahnićevoj tiskari Kurykta. Idući je Mahnićev korak bio osnutak Hrvatskog katoličkog akademskog društva „Domagoj“, u studenom 1906. No zadaća časopisa *Luč* je od neizmjerne važnosti, a ciljevi koje je imala bili su organiziranje, vježba i buđenje inteligencije. Upute đaštvu bile su jasno i precizno iznošene, te temeljito obrađene u svim brojevima.³⁸ Ime lista simbolizira mlade katolike koji se nalaze u mraku novih ideja, dok bi ih svjetlo - luč trebalo izvesti na pravi put.³⁹ Uloga biskupa Mahnića u nastanku Hrvatskog katoličkog pokreta bila je od neprocjenjive važnosti, a upravo nam časopis *Luč* donosi poruke koje je iznosio mladima, kojima je jako vjerovao.⁴⁰ Biskup Mahnić smatrao je kako mlade treba organizirati i pridobiti da se bore na strani Katoličke crkve. Pokušao je stvoriti novu generaciju koja će vjerovati u kršćanske dogme i koja neće biti otvorena prihvaćanju novih, liberalnih ideja.

Promatranjem naslovne stranice prvog broja lista *Luč*, tiskanog 1905. godine, saznajemo kako je to list hrvatskih katoličkih đaka, tiskan u tiskari Kurykta u Krku. Također, doznajemo i tko

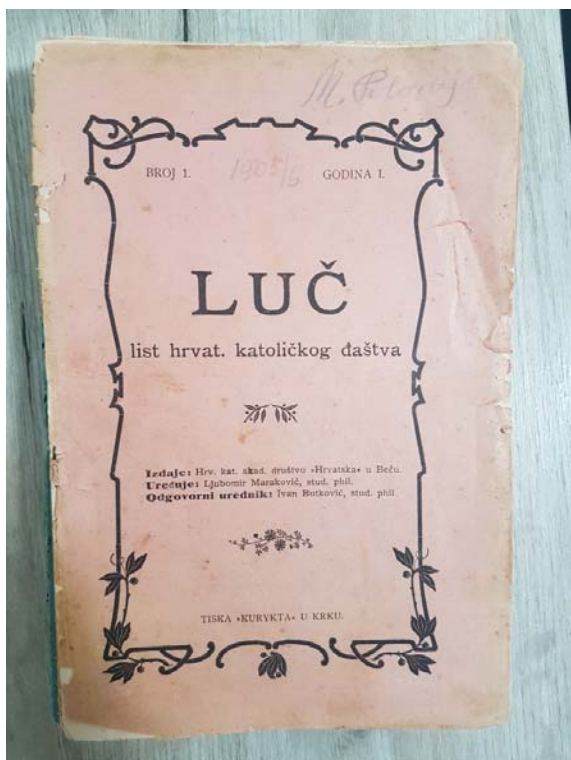
³⁷ Isto, str. 64.

³⁸ Isto, str. 64.-70.

³⁹ Krišto, Jure, *Hrvatski katolički pokret 1903. -1945.* Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004., str. 44.-46.

⁴⁰ Sinjeri, Josip, "Biskup Antun Mahnić i Hrvatski katolički pokret." *Riječki teološki časopis*, vol. 30, br. 2, 2007, str. 551-587., str. 551.-555.

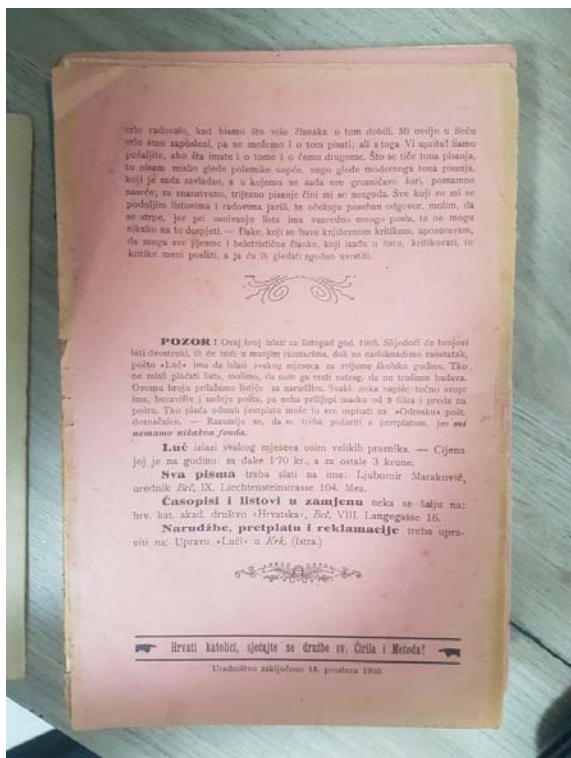
list izdaje, tko je odgovorni urednik, te tko sudjeluje u uređivanju lista. Radi se, naime o dvojici tadašnjih studenata filozofije. Na posljednjoj stranici vidljivo je kako broj izlazi u listopadu, a idućih nekoliko primjeraka bit će dvobroji. Također prilaže se i listić za narudžbu, te se navodi kako s istom treba požuriti. Na zadnjoj su stranici broja navedeni i podaci o cijeni lista, koja za đake iznosi 1,70 kruna, dok za ostale stoji 3 krune. Saznajemo i kako je list mjesečnik, te tko je kontakt osoba za pisma. Navedena je i adresa lista te mjesto za narudžbe, pretplatu i reklamacije.⁴¹

Prilog 1.

Naslovna stranica prvog izdanja lista Luč gdje se iznose osnovni podaci o Uredništvu i godini tiskanja.

⁴¹ Pogledati Prilog 1.

Prilog 2.

Posljednja stranica prvog izdanja lista Luč.

Na prvoj se stranici nalazi pregled sadržaja, ali i poruka Uredništva, u kojoj stoji preporuka i znak zahvalnosti hrvatskom svećenstvu koje je zaduženo za odgoj katoličke mladosti. Iz citata možemo iščitati istaknutu poruku:

Jamačno im nije sve jedno u kojem im se smjeru odgaja mladež. „Luč“ ima da goji i čuva one ideale, koje su oni sami uz toliko truda ucijepljivali u mlada srca. Zato neka svi katolički Hrvati uznastoje, da se „Luč“ rasplamti i da okupi oko sebe poletnu mladež, da se sjedine sile u radu „za vjeru i dom“!⁴²

U poruci Uredništva navodi se i uputa o kakvoći štiva koje će list donositi, a ono mora biti kratko, jasno, odlučno i uljudno. Također, svima koji za *Luč* budu pisali, mora biti jasan ishod kojim se moraju voditi, a to je organizacija Hrvatskog katoličkog društva. Pozivaju se na izdavačku aktivnost i mladi srednjoškolci, čiji će se radovi, ukoliko pisani prema napatku, cijeniti i uvažavati.⁴³ Na taj način mlade se ne potiče samo na pisanje, već i na razmišljanje o onome što mogu pročitati u drugim novinama. Ukazuje im se i na potrebu promišljanja o političkim i vjerskim pitanjima u tadašnjoj Hrvatskoj.

⁴² *Luč*, god. I., Krk, 1905./1906., naslovna stranica

⁴³ Isto.

5.2. Analiza izabranih tekstova časopisa *Luč*

Iz do sada objavljenije literature saznajemo mnogo o nastanku časopisa *Luč*, ali i o katoličkoj mladeži za koju je prvenstveno bio namijenjen. Doznajemo o svakodnevicu mladih kao i načinu na koji su provodili svoje slobodno vrijeme.⁴⁴ U nastavku poglavlja analizirat će se odabrani članci lista, a u svrhu prikaza političkih poruka koje je njegovo Uredništvo publiciralo onodobnoj mladeži.

Na prvoj je stranici jasno ispisana, u članku naslova „Što hoćemo?“, zamisao prema kojoj je časopis osnovan, te kako je suvišno objašnjavati zašto je potrebna organizacija jedne skupine ljudi, u ovom slučaju učenika i studenata, prema nekoj osnovi, kada je prirodno da se ljudi istog mišljenja okupljaju.⁴⁵ Kroz članak se provlači misao prema kojoj je djelovao i sam biskup Mahnić, a to je potreba razdvajanja onoga što pripada katoličkoj vjeroispovijesti od onoga što ne može biti dio nje.

Navodi se i kako je prirodno da mladi katolik vjeruje u Katoličku crkvu koja postoji dugi niz vjekova, baš kao što kad je bolestan vjeruje liječniku, a u tijeku naobrazbe profesoru. Opisuje se kontinuitet crkvenog nauka kroz vrijeme, koji je opstao nepromijenjen, dok su se mnoge druge institucije i nauči mijenjali i nestajali. Autor navodi kako se „mijenja se ono što je stvoreno od čovjeka, dok je ono podložno Bogu od kojeg je nastalo nemoguće slomiti prolaskom vremena“. U tekstu se navode i krivci koji sprečavaju nastanak organizacije katolika, a autor ih vidi kao nevjernike ili one koji su katoličkoj vjeri okrenuli leđa. Bogoslovi i sjemeništarci pisat će većinu radova koji će biti publicirani u listu, a priključit će im se i srednjoškolci. Cilj je dati hrvatskoj mladeži mogućnost da sama, čitajući stječe informacije, a ne da ih pribavlja kroz druga, nekatolička štiva.⁴⁶ Stoga se da zaključiti kako đak mora vjerovati Crkvi, ne propitivati njezin nauk i prihvatiti ono što mu crkveni oci nude. Može se iščitati kako Crkva potiče mladež na mišljenje, ali u okviru crkvenih stavova i dogmi, te na čitanje, ali novina i časopisa koje pišu vjernici.

Poruka koja je poslana đacima jest da se ne boje pogrešaka ili radova koji nisu na razini onih koje pišu studenti, a cilj jest poučiti mlade kako komunicirati i misliti po izlasku iz

⁴⁴Luetić, Tihana, "Časopis *Luč* o dokolici i društvenom životu katoličke mladeži početkom 20. stoljeća.", *Croatica Christiana periodica*, vol. 36, br. 69, 2012, str. 51-84., str. 51.

⁴⁵*Luč*, god. I., Krk, 1905./1906., br. 1., str. 1.

⁴⁶Isto.

srednjoškolskih klupa. Mlade je i tada bilo potrebno ohrabriti kako bi se pokrenuli, nadišli osjećaj kako ništa ne mogu promijeniti svojim trudom.⁴⁷

U članku „Šakač“ mlade se karakterizira kao samožive i nemarne, kao one koji uvijek govore kako nemaju vremena za ono na što ih se poziva da čine. Autor teksta, potpisan inicijalima I. B., navodi kako je važno riješiti se takva stava da bi se moglo krenuti prema organizaciji hrvatskog katoličkog društva. Smatra i kako je mladost vrijeme kad se rađaju najčvršća uvjerenja i ideali, te kada posjedujemo dovoljno zanesenosti i snage da se za njih borimo.⁴⁸ Biskup Mahnić i njegovi istomišljenici shvaćaju kako mladi posjeduju snagu koja je potrebna kako bi se ostvarili ciljevi i ideali, te ih stoga žele usmjeriti da se bore i zalažu za uvjerenja Katoličke crkve, a pretpostavlja se kako su svjesni da bi mladež mogla povjerovati i liberalnim idejama, te ih žele na vrijeme pridobiti na svoju stranu.

Mladima su u nastavku prvog broja donesene preporuke literature za naobrazbu, a priložene su im vijesti iz Hrvatske i svijeta, kako bi samostalno gradili pojam o vremenu u kojem žive.

Biskup Mahnić prozvan je od mladih „đačkim biskupom“ upravo zato što je vjerovao u snagu mladih, te im je pružao potporu u kritičkom sagledavanju realiteta.⁴⁹

Učenicima se sugerira u rubrici „Dopisi uredništva“, kao i ostalima koji mogu pridonijeti, da prošire list. To znači da se treba stalno poticati ljude na pretplatu i čitanje lista, a onaj tko tako bude činio, pa stekne naziv povjerenika koji donosi uredniku lista popis novih pretplatnika, bit će i nagrađen besplatnim brojem za svakih deset brojeva.⁵⁰

U idućem izdanju, dvobroju drugom i trećem, u članku „Zašto naglasujemo vjeru u našoj organizaciji?“ autor prenosi poruku kako se pronalaženje istine treba temeljiti na vjeri danoj od Boga. Govori i o pojmu, takozvanog *samostojnog znanja*, koje je plod našeg iskustva i osobnih prosudbi. To je znanje prema autoru manjeg obujma, a na njega utječe tisak kojem su ljudi svakodnevno izloženi. Takvo znanje, koje je plod nečega što nam je pruženo i nije dio osobnog iskustva je puno šireg obujma. Kada prihvatimo takvo znanje, pokazujemo da vjerujemo drugome, koji nam isto i pruža. Dakle, postoje dva načina stjecanja znanja, iskustvo i vjera. Iskustvenog je znanja malo, kao i onih koji uče tim putem, a velik broj onih koji uče vjerovanjem u činjenice koje im netko prenese. Vjerodostojnije nam djeluje iskaz

⁴⁷ Isto, str. 2.

⁴⁸ Isto, str. 12.

⁴⁹ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 89.

⁵⁰ Isto, str. 17.

nekoga tko prenosi vlastito iskustvo, nego li nekoga tko prenosi iskustvo drugog. Zato je poruka prihvatiti načela katoličke vjere, organizirati se na tim temeljima i ne dopuštati onima koji su protivnici vjere da dovedu do rascjepkanosti i konačne propasti naroda. Tekst nije potpisan.⁵¹ Ponovno se mladima prenosi poruka kako je prirodno vjerovati onome što im prenose crkveni tekstovi, te da ne trebaju misliti o idejama koje nemaju veze s katoličkim naukom.

U nastavku lista, u članku naziva „Literarni rad hrvatskih srednjoškolskih đaka“, Maraković iznosi pravila dogovorena na skupštini Lužičana u Pragu, te prenosi poruku mladima kako postoji mnoštvo neobrađenih tema kojima se mogu baviti, odnosno o kojima mogu pisati, te će im rad, ukoliko bude kvalitetan, biti objavljen u nekom od idućih brojeva *Luči*.⁵² Nadalje, slijedi i nepotpisani članak naslova „Kako se valja baviti prirodnim znanostima?“ Isti donosi podatke o velikoj razvijenosti interesa za prirodne znanosti, te kolika je zastupljenost članaka koji se bave tim područjem u raznom novinama. Navodi kako si mnogi gimnazijalci uzimaju za pravo da kritiziraju znanstvene radove, a kao odgovornog krivca za ovu pojavu, autor uzima školstvo. Zaključuje kako mnogi znanstvenici iznose hipoteze i loše ih prikazuju, pa nudi mladima ispravan način za proučavanje prirodnih znanosti. Prvi savjet je započeti proučavanje područja prirodne znanosti pronalaskom i čitanjem dobre knjige koje izdaju „Matica hrvatska“ i „Društvo svetog Jeronima“. U ovom članku doznajemo mnogo i o nedostatku knjiga iz određenih područja, ali i o zastarjelosti podataka u postojećim primjercima. Isto tako, autor poručuje kako mladi, obrazovani ljudi ne bi trebali čitati knjige „Društva sv. Jeronima“, jer su one namijenjene puku. Za obrazovane su ljude podobne knjige koje izdaje „Matica hrvatska“. Doznajemo i kako ista nije izdala ni jedan primjerak prirodno znanstvene knjige u 1905. godini.⁵³ List obiluje poučnim književnim djelima, najčešće onim napisanim u stihovima, a analiziraju i brojna postojeća djela poznatih autora.

Zanimljivo je navesti kako su autori u rubrici „Svaštice“ spomenuli i razlog iz kojeg je *Luč* časopis manjeg formata. Naime, kažu kako je, zbog njezine namijene školarcima, umanjenog formata kako bi im se olakšalo nošenje, jer znaju kako ionako imaju previše knjiga koje dnevno moraju imati u školske svrhe. Za starije đake, ona je prikladna oblika jer ne zauzima puno prostora, a općenito je lijepo kada su sva izdanja jednog časopisa identična, te se mogu

⁵¹ *Luč*, god. I., Krk, 1905./1906., br. 2. i 3., str. 18.-24.

⁵² Isto.

⁵³ Isto, str. 32.

jednostavno uvezati.⁵⁴ Može se uočiti kako je Uredništvo mislilo na svaki detalj ne bi li mladima učinilo list *Luč* pristupačnim. Zatim slijedi dvobroj šest i sedam.⁵⁵

On je izišao za ožujak i travanj te se, u prvom članku, bavi pitanjem Uskrsa kao najvećeg katoličkog blagdana, odnosno analizom razloga zbog kojeg sve važnije hrvatske novine pišu o tom prazniku, kada inače koriste svaku priliku da iznose činjenice protiv Katoličke crkve. Na prvom mjestu spominje riječke novine *Novi list*. Autor, iako nepoznat, piše s velikim žarom o tome kako se ne može nacionalno buđenje Hrvata usporediti s Isusovim uskrsnućem, jer hrvatski narod nije umro.⁵⁶ Autor šalje poruku kako se Hrvati moraju pokrenuti i shvatiti opasnost od mogućeg propadanja njihovog naroda. Poziva ih na borbu za očuvanje nacije.

U ovom se broju nastavlja i članak pod naslovom „Kako se baviti prirodnim znanostima?“, a nepoznati autor navodi znanosti koje pobuđuju veliki interes onodobne javnosti. Mladima preporuča autor knjige koje bi trebali čitati ako žele naučiti više o meteorologiji. Prva je preporuka knjiga pod naslovom *Vrijeme* autora Otona Kučere, a naglašava kako je potrebno promatrati meteorološke pojave, te voditi dnevnik. Dakako, potiče se mlade i da povezuju utjecaj vremenskih prilika na prirodu, vodeći dnevnik u koji će upisivati listanje i cvat biljke. Autor dijeli znanosti u dva odjela, te kaže kako one prvog reda proučavaju prirodne pojave, one drugog reda opisuju povijest živih i neživih bića. Đacima uz knjige za meteorologiju, nudi i literaturu za proučavanje botanike, zoologije, mineralogije, geologije, te antropologije.⁵⁷ Uredništvo lista mladima preporuča knjige koje su u skladu s katoličkim naukom, te ih obeshrabruje da istražuju i uspoređuju sve postojeće naslove, što bi ih moglo dovesti do bolje spoznaje predmeta interesa.

Autor Vuk M. potpisuje članak koji govori o Dubrovačkoj rezoluciji hrvatskih akademičara, te poručuje mladima da ovakve rezolucije objektivno prosuđuju. Također, poziva ih da pišu za *Luč* i svjesno se bore protiv „neprijatelja katoličke vjere“. U članku naslovljenom „Za vjeru katoličku i hrvatski dom“, nepoznati autor piše o tome kako hrvatski narod podrazumijeva i katoličku vjeroispovijest. Daje savjet katoličkoj mladeži da ni na koji način ne pomaže liberalnoj struju, jer na taj način šteti vlastitu narodu i vjeri. Kaže i kako u neprijatelju ne treba tražiti pozitivno i poistovjećivati se s njime u tom aspektu. Neprijatelj je onaj tko misli i čini

⁵⁴ Isto, str. 46.

⁵⁵ Dvobroj četiri i pet nije bilo moguće pronaći i analizirati poruke u njemu.

⁵⁶ *Luč*, god. I., Krk, 1905./1906., br. 6. i 7., str. 81.-84.

⁵⁷ Isto, str. 88.-91.

suprotno i kao takvom mu se treba suprotstaviti, kaže autor, misleći pritom na liberale. Mladima poručuje kako svoj narod moraju nazivati i hrvatskim i katoličkim.⁵⁸

Savjetuje ih se i o prijateljstvu, u članku istoimena naslova. Tu bogoslov, koji se potpisuje kao D.D-ć, govori mladima kako ljubav pruža čovjeku okrepu i snagu, te bi bez nje i bez dobronamjernosti svijet bio loše mjesto za život. Prijateljstvo je nastalo upravo iz potrebe čovjeka za ljubavlju i savjetom. Nažalost, postoje među mladima oni koji ne uspijevaju prepoznati pravog prijatelja, pa ga takvi lako i izgube. Također, postoje i oni koji brzo stječu prijatelje, no onda ih brzo i zamjenjuju novima, ne razmišljajući pritom o posljedicama svojih djela. Poučava ih i o lažnim prijateljima, onima koji se sprijateljuju s nekim iz koristoljublja. Kaže im kako je za prijateljstvo važna uzajamna ljubav između dviju ili više osoba, te postojanje „općenja koje podrazumijeva razum“, te stoga ne možemo biti prijatelji sa životinjama. Postoje razne vrste prijateljstava, a ono koje mora zanimati mlade katolike jest ono sklopljeno u svrhu čestitosti, takozvana *amicitia honesti*, jer se tada dvije osobe međusobno ljube čistom prijateljskom ljubavlju.⁵⁹ Poučavajući mlade prijateljstvu, Uredništvo ih potiče na ujedinjenje i organizaciju s istomišljenicima u katoličkoj vjeri.

Broj osam nije bio dvobroj i izašao je u svibnju 1906. U prvom članku nepotpisani autor šalje mladima poruku kako ne trebaju napustiti društvo „Hrvatska“ zbog ideje jugoslavenstva i savezništva sa Srbima, jer se društvo nikad nije izrazilo protiv zajedništva dvaju naroda. Poučava ih da se koriste dozvoljenim sredstvima kako bi ostvarili zadane ciljeve i ideale, no pritom ne specificira koja su to sredstva dozvoljena. Na putu ka ostvarenju ciljeva ne treba biti pretjerano optimističan, te se treba voditi razumom. Navodi kako je ideal društva procvat Slavena, ali prema osnovi Bogom objavljene istine.⁶⁰ Kada govori o procvatu Slavena, pretpostavlja se da misli na ujedinjenje sa Srbima, ali prema načelima katoličke vjere i u katoličkom duhu.

Međutim, važno je napomenuti kako autor ističe da ne zagovara zajedništvo Slavena, kao zajednice koja će se ujedinjeno boriti, već kao individue koji će, zasebnim radom, težiti ostvarenju istog cilja. Sastanak hrvatske katoličke mladosti na Trsatu, održan 1906., trebao je doprinijeti boljoj organizaciji za borbu protiv liberalnih sila, a autor podsjeća i kako prava

⁵⁸ Isto, str. 110.

⁵⁹ Isto, str. 111.-118.

⁶⁰ *Luč*, god. I., Krk, 1905./1906., br. 8., str. 129.-133.

hrvatska katolička mladež mora postupati vođena izrekom „Tuđe poštuj, a svojim se diči.“⁶¹ Mlade se poziva i na organiziranje društava po uzoru na društvo „Hrvatska“ u Beču.⁶²

Kako doznajemo čitanjem literature, ali i tekstova namijenjenim katoličkoj mladeži, a izdanima u časopisu *Luč*, mladi su trebali motivaciju, poziv na borbu, ali i pravila prema kojima će usmjeriti svoje djelovanje.

Moguće je analizirati kakav su stav imali oni koji su pisali *Luč* prema ondašnjoj mladeži, koja je živjela u periodu pred Prvi svjetski rat. Bili su podijeljeni u, kako su se nazivali kulturne grupe, iako su imali odnos i stav prema političkim zbivanjima. Uz liberalno orijentirane mlade i pravaše, nailazimo i na katoličku omladinu. Časopis *Luč* proziva mlade da su se odali politici, a to je vidljivo i u članku iz druge godine izlaženja, naslova „Odveć politike“, čiji je autor nepoznat iako se pretpostavlja kako bi riječ mogla biti o Marakoviću ili pak Butkoviću. Mlade percipiraju ovisno o listu koji čitaju, odnosno o tome je li isti liberalno opredijeljen ili pak kako drugačije. *Luč* smatra da sloboda vodi mlade u moralnu propast, te na mnogim mjestima navode poroke koje mladost uživa. Stoga smatraju kako se oni okupljeni oko lista *Luč* moraju boriti protiv takvih, „naprednjački ustrojenih vršnjaka“. I mladim su pravašima zamjerali liberalne ideje, te poticali katoličku mladež da se bori protiv njih.⁶³ Stav Uredništva prema mladima jest kritičan, žele ih savjetovati kako da krenu ispravnim putem ujedinjeni u katoličkoj vjeri.

Brojne su političke teme obrađene u časopisu *Luč*, što ne iznenađuje kada se razmotri literatura i sagledaju činjenice koje svjedoče o zainteresiranosti mladih za politiku. Uredništvo je stoga moralo, kako bi se približilo mladima, pisati o temama koje ih zanimaju i za koje smatraju da će ih potaknuti na razmišljanje i djelovanje u skladu s kršćanskom naukom. Može se zaključiti kako je mladima savjetovana žestoka borba protiv liberalnih ideja i slobode izbora koja dovodi do amoralnih djelovanja i do činova koji ne priliče mladom katoliku i nisu u vezi s katoličkim načelima.

⁶¹ Isto, str. 133.

⁶² *Luč*, god. I., Krk, 1905./1906., br. 9. i 10., str. 162.

⁶³ Luetić, Tihana, "Časopis *Luč* o dokolici i društvenom životu katoličke mladeži početkom 20. stoljeća.", *Croatica Christiana periodica*, vol. 36, br. 69, 2012, str. 51-84., str. 52.-59.

5.3. O listu *Pučki prijatelj*

Tjednik *Pučki prijatelj* započeo je izlaziti 1899., na inicijativu krčkoga biskupa Mahnića, a tiskan je u netom otvorenoj otočkoj tiskari Kurykta. Bio je glasilo Hrvatskog katoličkog pokreta u Istri, a izlazio je u tri različita grada u razdoblju od osnutka do 1928., točnije u Krku do 1911., u Pazinu od 1911. do 1920., te u Trstu od 1920. do 1922. i od 1924. do 1928. godine⁶⁴

List je započeo izlaziti u razdoblju teških gospodarskih prilika na otoku Krku, situaciji u kojoj je u vrlo teškom financijskom položaju bilo i krčko seljaštvo. Upoznat s ekonomskom situacijom krčkog seljaka, biskup Mahnić inicira nastanak ovog gospodarskog lista, pisanog upravo za potrebe seljaka, u kojem će ga savjetovati, pružajući mu dnevno potrebne informacije, a sve kako bi se zaustavilo iseljavanje otočana u prekomorske zemlje.⁶⁵ U tom je periodu, može se iščitati i iz oglasa na stranicama lista, interes za iseljavanjem u Ameriku, Kanadu i Australiju bio golem.

Seljaštvo je bilo u nepovoljnoj egzistencijalnoj prilici te nije marilo za politička pitanja, ali ga je trebalo navesti da o njima počne promišljati.⁶⁶ Svakako je prvo trebalo zadovoljiti neke osnovne uvjete, kao što su financijska sigurnost i zadovoljenje primarnih potreba čovjeka. Tek kada su ti uvjeti bili zadovoljeni moglo se je navesti seljake da počnu promišljati o tada aktualnim političkim pitanjima.

Bilo je potrebno seljake udružiti u zadruge, kako bi si međusobno pomagali pri opstanku. U pomoć ka njihovom osvještivanju pritekao je biskup Mahnić, te je osnovao spomenuti gospodarsko-obrazovni list koji je donosio tekstove o važnosti zadrugarstva. Nije nevažno napomenuti kako je upravo 1899. godine i otvorena u Vrbniku prva krčka kreditna zadruga.⁶⁷ U zadrugama su seljaci bili jači, a u *posujilnicama* su mogli pribavljati novac za poslovne prilike.

⁶⁴ Istrapedia. URL: <http://istrapedia.hr/hrv/734/pucki-prijatelj/istra-a-z/>, pristupljeno 02.08.2019.

⁶⁵ Božić, Tvrtko, "Krčke kreditne zadruge i gospodarski list *Pučki prijatelj* u prvom desetljeću 20. stoljeća.", *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 37, br. 1, 2005, str. 129-154., str. 129.

⁶⁶ Trogrlić, Stipan, "Proslava 100. Obljetnice Dobrilina rođenja 1912. godine – povod polemikama između istarskih „klerikalaca“ i „liberala“.", *Riječki teološki časopis*, vol. 46, br. 2, 2015, str. 389-406., str. 390.

⁶⁷ Isto, str. 130.

5.4. Analiza izabranih tekstova lista *Pučki prijatelj s političkim porukama*

U prvom broju koji datira 23. prosinca 1899., u uvodnom članku naslova „Prijateljem!“, uredništvo lista se obraća čitatelju, nazivajući ga prijateljem, te navodi kako će imati za zadaću pomagati i savjetovati seljaka. Ističe potrebu stvaranja zadruga, o kojoj detaljno govori i u članku „Potreba udruživanja“, te navodi kako upravo one omogućuju jednostavno pribavljanje financijskih sredstava iz novootvorenih *posujilnica*. Uredništvo je svjesno snage koju list ima u širenju informacija, jer je dostupniji puku od brojnih izdanih onodobnih knjiga.⁶⁸ Cilj je, dakle, bio udružiti seljake, osigurati njihov napredak, te ih ujedinjene uključiti u borbu za Hrvatski katolički pokret.

Nadalje, u članku prvog broja naslova „Što će naš seljak raditi u zimsko doba?“ napominje nepoznati autor, kako u seljačkoj obitelji otac treba, između ostalih dužnosti, djecu poučavati o katoličkoj vjeri. Izriče i kako djeca, koja nisu odgajana na ovakav način, neće imati priliku postati dobrim kršćanima.⁶⁹

U prikazu „Vijesti iz svijeta“ četvrtog broja, iznosi nepoznati autor potrebu da se katolici ujedinjuju i zatraže autonomiju kako bi njihova vjera opstala.⁷⁰ U jedanaestom broju se proglasom pozivaju Hrvati katolici na hodočašće u Rim, gdje će se pokloniti papi, a nepoznati autor napominje važnost grupnog odlaska Hrvata katolika na spomenuto hodočašće.⁷¹ Očito je kako se je i seljake katolike, baš kao i katoličku mladež, pozivalo na zajedničko djelovanje i grupnu organizaciju, a sve kako bi pokazali brojnost, snagu i ujedinjenost oko katoličkih načela koja su, podsjetimo, bila kompromitirana pritokom liberalnih ideja.

U devetnaestom broju, iz rujna 1900., prenosi se krčkom seljaštvu detalje s Katoličkog sastanka u Zagrebu, a cilj je nagovijestiti kako u hrvatskom narodu „još živi katolička vjera“ i kako nije nestala, iako su mnogi „zastranili od Boga na životnom putu“. Sastanak je trajao tri dana, skupilo se mnoštvo vjernika i crkvenih dostojanstvenika.⁷² O Sastanku se nastavlja pisati i u dvadeset i prvom broju, kada se govori o socijalnom pitanju, odnosno o važnosti seljaštva unutar Katoličke crkve. Radi se o velikoj skupini ljudi, koja međutim nema veliki

⁶⁸ Turčić, I., „Društveno-političke i gospodarske prilike otoka Krka početkom 20. stoljeća temeljene na listu „*Pučki prijatelj*““, prvostupnički rad, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2017.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ *Pučki prijatelj*, god. I., Krk, 1900., br. 4., str. 30.

⁷¹ *Pučki prijatelj*, god. I., Krk, 1900., br. 11., str. 86.

⁷² *Pučki prijatelj*, god. I., Krk, 1900., br. 19., str. 145.-146.

odjek jer je zanemarivana. Predlaže se niz postupaka kojim bi se dovelo do društvenog boljitka seljaka u postojećem stanju, a sve se svodi na potrebu stvaranja štedionica i „zajmovnica“, poput Raiffesena, čime će se omogućiti prosperitet katoličkog seljaštva.⁷³

U sklopu članka koji izvještava o pobjedi katoličke stranke u Španjolskoj, Hrvate katolike se poziva da 14. svibnja izađu na izbore i glasaju ujedinjeno, za one koji su „dobri Hrvati i katolici“.⁷⁴ Također, poziva se katoličke vjernike da se ugledaju na katoličku braću u Njemačkoj, spominjući čovjeka po imenu Vindhorst. On je, naime, proveo ujedinjenje katolika u Njemačkoj uz pomoć „Pučkog Saveza.“ Autor iznosi o vremenu kancelara Bismarka i progonu svih njemačkih katolika, navodeći kako onodobni svećenici nisu, unatoč mučenju, zabravljali na svoju katoličku vjeroispovijest. Uspjeli su se organizirati u jaku političku stranku, a zatim i veliko društvo čiji član može biti svaki njemački katolik. Članarina tog društva iznosila je jednu marku godišnje, po osobi, a usustavljena su i pravila te načela djelovanja. Kao takav, Savez je procvao, procvala je katolička vjera i sav narod koji joj je pripao.⁷⁵ Ton članka, kao i suptilna poruka koju širi, jest odlučan prema stvaranju sličnih uvjeta za Hrvate katolike. U potpisu članka stoji autor Melinski.⁷⁶

U broju dvadeset i četiri, u članku naslova „Seljački tumač“, autor donosi opis termina klerikalizam, objašnjavajući seljaštvu na primjeru anegdote, značenje pojma. Započinje s terminima koji se mogu čuti na ulicama, a to su *klerikalni pas*, *klerikalna kuga*, *klerikalčina*, a zatim objašnjava porijeklo riječi klerikalizam, nastalo od grčkog pojma *kleros*, što znači dio ili baština. Hrvatska inačica klerik opisuje čovjeka koji zastupa Božju baštinu, on „živi za Boga i po Božjem“, te svojom službom čini dobro ljudima. Riječ klerikalac nastala je kako bi se opisao čovjek koji živi prema kršćanskim načelima.⁷⁷ Iz sljedećeg citata možemo iščitati stav biskupa Mahnića prema pojmu klerikalac:

Tu vidiš, Ivo moj, da mi jesmo i moramo biti svi klerikalci, ako želimo ostati vjerni sinovi katol. Crkve. A vidiš i to, da to nije nikakav sramotan naziv, nego naziv častan i hvale vrijedan, koji javno označuje naše pristajanje uz Crkvu Božju. To je naš „klerikalizam“, t j. nastojanje, da se svuda i svagdje živi i radi po zakonu Božjemu, po nauci Crkve Kristove.⁷⁸

⁷³ *Pučki prijatelj*, god. I., Krk, 1900., br. 21. str. 161.-163.

⁷⁴ *Pučki prijatelj*, god. VIII., Krk, 1907., br. 12., str. 95.

⁷⁵ *Pučki prijatelj*, god. VIII., Krk, 1907., br. 18., str. 139.

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ *Pučki prijatelj*, god. VIII., Krk, 1907., br. 24., str. 192.

⁷⁸ Isto.

Uredništvu lista očito je bio cilj osvrnuti se na prozivanja za klerikalizam, ali i objasniti seljaštvu, širem puku, na prihvatljiv način o čemu se radi i zašto ih se proziva kad stanu uz Katoličku crkvu. Može se zaključiti kako je narod bio zbunjen tom pojavom i htio je pojašnjenje pojma i uputu na koji način se nositi s takvim optužbama.

Također, puku je poslana i poruka da se ne može biti pravim kršćaninom, a da se pritom isključuje klerikalizam, odnosno pripadanje Katoličkoj crkvi i Božjoj riječi. Navodi se i kako svećenici ne žele biti djelom politike, ali su na to, u situaciji gdje se tek stvara društveni sloj intelektualaca, bili prisiljeni. Govori i o važnoj ulozi svećenstva, koje spašava narod iz ruku liberala i njihovih ideja, a da za to ne traži nikakvu plaću.⁷⁹ Nadalje, i u jednom od sljedećih brojeva, onom tridesetom, govori se o sukobima liberala i klerikalaca u Sloveniji, te se daje za pravo klerikalcima da se brane od liberalnih napada. To je poruka koja se šalje puku, da ima pravo uzvratiti udarac koji je povrijedio katoličku vjeru ili Crkvu.⁸⁰ Kada postoji potreba da se o napadima piše u tisku, može se pretpostaviti da nisu bili rijetki. Nameće se i pitanje je li zapravo postojao intelektualni sloj u društvu, ali nije bio po volji svećenika, te kao takav nije mogao biti prihvaćen.

U članku „Istro, čuj naš glas!“ autor donosi raspravu o vjeri i narodnosti. Započinje s porukom puku o tome što je vjera, odnosno prezentira misao kako vjerovati znači „ne propitkivati ono što Bog kazuje, a biva izrečeno kroz crkvene služe“. Dobar katolik živi prema vjerskim načelima. Zatim, kazuje da je narodnost odlika jednog naroda, koji se razlikuje od svih ostalih naroda. Potiče na zajedništvo potlačenih seljaka i kaže kako ih upravo liberalni mislioci čine potlačenima, dok se klerikalci zauzimaju za njih, običan puk.⁸¹ U idućem broju nastavlja članak istog naziva i govori kako na prvom mjestu mora biti vjera, a zatim narodnost. Napominje kako je tekst namijenjen dobrom Hrvatu i katoliku, a odmah i razjašnjava kako ne misli da je čovjek čim se rodi katolik, već prvo Hrvat. Katolikom postaje primitkom sakramenta svetog krštenja. Njegova je poruka seljaku da na prvo mjesto stavi svoju vjeru, odnosno da se prvo izjasni katolikom, jer mu to ostaje zauvijek, dok narodnost prestaje smrću. No, govori i o kršćanskom socijalizmu, odnosno o tome da bi se radnici trebali složiti prvenstveno prema vjerskom načelu, te naglašava potrebu složne organizacije naroda. U istom broju svećenike ponovno poziva na političko djelovanje, odnosno poručuje

⁷⁹ Isto.

⁸⁰ *Pučki prijatelj*, god. VIII., Krk, 1907., br. 30., str. 138.

⁸¹ *Pučki prijatelj*, god. VIII., Krk, 1907., br. 32., str. 153.-154.

puku da se ne protivi takvom radu svećenika.⁸² Ponovno se apelira na političku ulogu svećenika kao jedinog intelektualnog sloja koji se zalaže za ideje koje su u skladu s katoličkim načelima.

U drugom siječanjskom izdanju 1908. godine, list donosi članak naslova „Naša prava politika“, gdje poručuje seljaku kako politička djelatnost mora imati vjerska, odnosno katolička načela, jer „samo je dobar katolik uistinu i dobar rodoljub“, te radi u svrhu ljudske dobrobiti.⁸³ Slična se poruka nastavlja i u rujanskom broju iz iste godine, kad se, u već spominjanoj rubrici „Sudski tumač“, govori seljaku o indiferentizmu, te ga se poziva da ne bude indiferentan spram pitanja katoličke vjere. Dakle, poziva ga se da jasno iznosi vjersku pripadnost i brani postojeće dogme Katoličke crkve.⁸⁴ To ukazuje na gorući problem napadanja Katoličke crkve od strane onih koji su zastupali liberalne ideje.

(...) Odatle latinski indiferens znači onoga, tko ne razlikuje na primjer između dobra i zla, između korisna i štetna, drugom riječju tko ne haje za sve, bilo što il ne bilo. Ako to primijenimo na Boga i vjeru, to će biti indiferens ili indiferentista čovjek, koji ne haje niti za Boga, niti za vjeru, niti za kršćanske dužnosti. (...) – Nauka dakle, koju uče i koje se drže ovakvi indiferentisti, zove se indiferentizam, a buduć da se tu radi i o vjeri, to se zove i vjerski ili religijski indiferentizam.⁸⁵

Ono što nepoznati autor želi poručiti seljaku jest kako ovakav stav prema vjeri nije valjan, jer „čovjek sve što ima i što jest može zahvaliti Bogu“. Uspoređuje odnos katolika prema Bogu s odnosom između oca i sina, te mu govori o postojanju mnogih religija koje se međusobno isključuju i koje ukazuju na različita vjerovanja. Podsjeća katolika na osnovna načela i dogme kršćanske vjere, uspoređujući je pritom s turskom i kalvinskom. Onaj tko ne mari za jedinu, pravu, katoličku vjeru jest indiferentan, a kao takav čini najveći grijeh, opisuje autor.⁸⁶ Time autori i urednici jasno potiču seljaštvo na reakciju protiv liberalnih ideja, a na obranu katoličke vjere. Kažu im kako nije dovoljno šutjeti, već je potrebno izjasniti se u korist Katoličke crkve.

Slična misao se nastavlja i u listopadskom broju, kada autor ponovno šalje političku poruku puku, govoreći, već na naslovnoj stranici, o načinu na koji treba provoditi izbore zastupnika. Kaže kako je osnovno da zastupnik bude dobar kršćanin katolik, ne samo po svojoj riječi, već i po djelima koja čini. Inzistira na tome da vjera treba biti javna stvar, a ne privatna. Nadalje,

⁸² *Pučki prijatelj*, god. VIII., Krk, 1907., br. 33., str. 161.

⁸³ *Pučki prijatelj*, god. IX., Krk, 1908., br. 2., str. 14.

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ *Pučki prijatelj*, god. IX., Krk, 1907., br. 27., str. 216.

⁸⁶ Isto.

drugo osnovno načelo dobrog zastupnika jest da bude dobar Hrvat. I treće načelo, jest ono koje se obraća izravno seljaštvu, a to je da budući zastupnik mora biti njegov prijatelj. Takav čovjek mora slušati potrebe najbrojnijeg dijela stanovništva, što znači seljake, te udovoljiti njihovim potrebama. Zatim navodi i neke konkretne zahtjeve koje bi budući zastupnik trebao regulirati, ne bi li poboljšao status seljaka. Tada spominje parcelaciju te komasaciju poljoprivrednih zemljišta.⁸⁷

O važnosti života katolika, kako u privatnom, tako i u javnom smislu, govori autor i u rujanskom broju iz 1909., kada već na naslovnoj stranici donosi članak naslova „Pučki prijatelj zaglupljuje seljake.“ Kaže kako lažne osude stižu iz Istre, od čovjeka koji sebe smatra „mudracem“, a pritom piše za jedne novine.⁸⁸ Iz članka se razabire neodobravanje autora spram članka kojeg je spomenuti autor napisao, a čija je namjera bila vrijeđati Uredništvo lista i tekstove namijenjene seljacima. U članku se ne navodi o kojem je autoru riječ, niti se razabire za koje novine piše, no očito je kako je povrijedio Uredništvo ali i neke dostojanstvenike Katoličke crkve, odnosno samog biskupa Mahnića.

Autor nastavlja obrazlažući da članak piše kako bi razuvjerio one koji su pročitali tekst spomenutog istarskog novinara, jer je poznato kako se rijetki, u tijeku čitanja, zapitaju je li štivo što ga drže u rukama zapravo vjerodostojno. Čini analizu prošlogodišnjih izdanja lista *Pučki prijatelj* da bi uvidio iz kojih je to članaka istarski autor izvukao tako pogrdne riječi. Iznosi neke od poruka koje su obrađene u ovom radu.⁸⁹

Također, kako je već spomenuto, uvjerava seljaka da se udružuje u zadruge, da lakše opstane. Govori mu da se obrazuje, da čita dobre novine, misleći pritom na katolički tisak. Navodi kako je list uvijek poticao seljaka, te pisao primjere koji su mu bili na korist i dobrobit. Izriče da je cilj istarskog autora okrenuti seljaka protiv Boga i Crkve, te ga pridobiti na drugu stranu, gdje će ostati neobrazovan i nezaštićen. Poruka koju Uredništvo šalje spomenutom autoru jest da neće uspjeti u svom naumu, jer seljak zna tko mu čini dobro.⁹⁰ Iz članka se može iščitati ljutnja Uredništva zbog optužbi, te je jasno koliko ih je spomenuti autor povrijedio svojom izjavom da „zaglupljuju seljaka“.

U jednom od idućih brojeva autor prenosi seljaku vijest o zabrani donesenoj u Hamburgu, gdje je složno dogovoreno da se ukinu sve knjižare koje prodaju takozvane „zle knjige“.

⁸⁷ *Pučki prijatelj*, god. IX., Krk, 1908., br. 28., str. 121.

⁸⁸ *Pučki prijatelj*, god. X., Krk, 1909., br. 26., str. 199.

⁸⁹ Isto, str. 200.

⁹⁰ Isto.

Očekuje se od svakog dobrog katolika da prihvati tu odluku i sukladno njoj djeluje. Govori o tim knjigama kao o razlogu brojnih nevolja, neslaganja i razdora.⁹¹ Autor ne navodi koji su naslovi u pitanju. Sama činjenica da se autor izjašnjava o nekim knjigama kao „zlina“ je neprihvatljiva, a ukidanje govori o cenzuri tiska i zabrani širenja određenih ideja i misli.

U članku autor imena Kostanjski govori o problemima i neprijateljima koje je imala Katolička crkva od postanka. Navodi i kako misli da je danas situacija najteža, te je vrlo teško obraniti vjeru od slobodnih misli. Smatra kako se snaga nalazi u mladim i obrazovane ljude, ali i seljacima koji su „najbrojniji dio katoličkog ljudstva“. Ponovno poziva na ujedinjene i organizaciju za vjeru i narodnost. Ne gubi nadu u katoličku vjeru i nauk, te kaže kako se ona razvija čak i u vrijeme najvećih progona. Navodi neke primjere iz svijeta, gdje se održavaju katolički skupovi, te izriče pozitivan stav prema budućnosti vezanoj uz Boga i Hrvate.⁹²

U člancima iz 1909. godine zamjetno je više političkih poruka, poruka vezanih uz djelovanje seljaka u različitim prilikama, primjerice za vrijeme velikih kršćanskih svetkovina i blagdana, poput Uskrsa i Božića. Broj članaka s političkom porukom raste kako se list bliži 1911. godini, kada prestaje izlaziti u Krku i biva tiskan u Pazinu. Mnogo se govori o katoličkim sastancima, te odlukama koje su na njima donesene, te se širi ideja o porastu vjernika katoličke vjeroispovijesti. Takav se trend nastavlja i u člancima iz 1910. godine.

6. Pogled na Antuna Mahnića kroz periodiku tiskanu na hrvatskom jeziku

6.1. List Omnibus

List Omnibus započeo je izlaziti u Puli, u listopadu 1904., neposredno pred općinske izbore u siječnju 1905., a tiskan je na trima jezicima – hrvatskom, talijanskom i njemačkom. Cilj Uredništva, predvođenog Matkom Laginjom jest spriječiti asimilaciju Hrvata u Puli, ali i empatija talijanskog i njemačkog stanovništva s problemima koje osjećaju Hrvati Austrijskog primorja. Samo ime časopisa u prijevodu s latinskog označava da je namijenjen svima, odnosno svim trima narodnostima. Razlog obraćanja Laginje u pismu Vjekoslavu Spinčiću

⁹¹ Isto, str. 206.

⁹² *Pučki prijatelj*, god. X., Krk, 1909., br. 33., str. 257.-258.

bio je, među ostalima, i podrška pri ostvarenju cilja o osnutku lista, a za pomoć je tražio i Antu Trumbića. List izlazi sve do lipnja 1912., isprva u trojezičnom izdanju, a kasnije se isključuje njemački jezik. Također, mijenjao se i kontinuitet izlaženja, pa je iz forme dnevnika, prešao u tjednik, vratio se u formu dnevnika, izlazio tri puta u tjednu, te završio kao tjednik.⁹³

U siječnju 1906. godine, list donosi kratki članak pod naslovom „Krčki biskup Mahnić o glagoljici.“ Govori kako brojni talijanski katolički listovi oštro kritiziraju uporabu glagoljice u liturgiji, ali i krčkog biskupa. Njima se suprotstavlja upravo sam biskup, pišući pismo u kojem te listove optužuje za klevetu. Listovi koji se spominju jesu *La Civiltà Cattolica*, *La Voce Cattolica*, *L'Amico* i *L'Avenire d'Italia*. Biskup Mahnić kaže kako će se s njima obračunati isključivo u Rimu, pred Svetom stolicom, za koju smatra kako je jedini pravi autoritet.⁹⁴ Iz članka se može zaključiti kako je biskup Mahnić bio spreman suočiti se s kritikama i odgovoriti na njih.

Nadalje, u članku iz prosinca 1906., naslova „Eccellenza Flapp.“, autor govori o brizi porečko-pulskog biskupa Flappa za hrvatski narod u biskupiji. U tekstu su navedena i sva mjesta u kojima, na području te biskupije, žive Hrvati. Govori o potlačenom položaju Hrvata, koji se zbog istoga ne bune. Žali se kako biskupa Flappa nitko ne proziva zbog načina na koji se odnosi prema Hrvatima, dok optužbe ne prestaju padati za krčkog biskupa Mahnića.⁹⁵ Može se pretpostaviti kako su Talijani na području Krčke biskupije imali potrebu kritizirati biskupa Mahnića i izraziti negativno mišljenje spram njega, dok Hrvati na području Porečko-pulske biskupije nisu htjeli djelovati na takav način.

Idući članak koji govori o Mahniću naslovljen „Viesti.“ izvještava o razdoblju kada se u Kopru održavao sabor, a posebno, u podnaslovu „Čast biskupu!“ govori o dolasku tršćanskog i krčkog biskupa u taj grad.⁹⁶

Zaista je zanimljivo vidjeti stav Uredništva prema biskupu Mahniću, te priznanje koje mu odaju jer se obratio na dva jezika, od kojih mu je jedan materinski, a drugi prisvojeni.

Također, važno je spomenuti da krčkog biskupa dio novina koji objavljuje na talijanskim jezikom naziva Antonio Mahnic. O njemu donose članak naslova „Per la liturgia slava.“, u

⁹³ Isto.

⁹⁴ *Omnibus*, god. III., Pula, 1906., br. 365., str. 1.

⁹⁵ *Omnibus*, god. III., Pula, 1996., br. 532., str. 2.

⁹⁶ *Omnibus*, god. V., Pula, 1908., br. 811., str. 1.

prijevodu s talijanskog „Za slavensku liturgiju.“, a pisan isključivo na talijanskom jeziku. U članku govore kako krčki biskup predsjedava u mirnoj i dobro organiziranoj biskupiji, te da je, iako je prethodno gorljivo zastupao korištenje latinskog jezika u liturgiji, dolaskom na Krk promijenio svoje mišljenje. Kažu kako je shvatio važnost koju ima liturgijsko slavlje na staroslavenskom. Prihvatio je kako će korištenjem latinskog, a izbjegavanjem staroslavenskog u liturgiji, izgubiti vjernike, odnosno samo vjernici će izgubiti vjeru, a to nikako nije htio dopustiti. Stoga se žarko borio kako bi dobio odobrenje od pape da služi svetu misu na staroslavenskom.⁹⁷ Može se zaključiti kako je biskup Mahnić dobro razumio da neće biti prihvaćen u Krčkoj biskupiji ako ne prihvati staroslavensko bogoslužje.

U idućem broju list prenosi i obavijest o kojoj je originalno izvijestio list *Pučki prijatelj*, a to je članak „Pastirski pohodi.“, gdje se piše o pastirskom pohodu krčkoga biskupa.⁹⁸

U članku „Pastirsko pismo Krčkog biskupa.“, autor govori o pismu koje je biskup uputio vjernicima u razdoblju korizme.⁹⁹ Zanimljivo je reći kako, iako pretpostavljam da se radi o tiskarskoj pogrešci, ime krčkog biskupa nije ispravno napisano, te je preimenovan u Antu.

Nadalje, članak izvještava o vrstama slobode o kojima piše biskup Mahnić, navodeći da postoje ispravna i neispravna, te govori o opasnosti „ropstva neznanja, volje i tijela“. Navodi i da postoje predrasude među narodom i uzdignutom inteligencijom. Biskup iznosi i kritike spram hrvatskih i talijanskih novina, poput *Il Giornaletto* i *Il Piccolo*. Također, na kraju poziva vjernike da na izborima biraju sukladno katoličkim načelima.¹⁰⁰

U članku naslova „Pravica je pobijedila. Živio Mahnić!“ govori se o obračunu krčkoga biskupa sa školstvom, a sve u svrhu podučavanja nauka o vjeri na hrvatskom jeziku u talijanskim pučkim školama u Cresu, Svetom Jakovu, Nerezinama, Unijama i Čunskom. Veličaju ga i slave jer se suprotstavio vladajućima koji su donijeli odluku protiv vjeronauka na hrvatskom jeziku, te uspio u svom namjeru da istu mjeru ukine.¹⁰¹ Ista vijest prenesena je i na talijanskom jeziku.

U članku Matka Laginje „Istina o koparskoj izložbi.“, objavljenom na naslovnici lista, opsežno se piše o tome kako su se listovi *Slovenec* i *Pučki prijatelj* okomili na samog autora. Razlog tome, kako Laginja navodi je njegovo dopuštenje da se negativno piše o biskupu

⁹⁷ *Omnibus*, god. IV., Pula, 1907., br. 548., str. 2.

⁹⁸ *Omnibus*, god. IV., Pula, 1907., br. 571., str. 2.

⁹⁹ *Omnibus*, god. V., Pula, 1908., br. 798., str. 2.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ *Omnibus*, god. V., Pula, 1908., br. 886., str. 1.

Mahniću u listu *Naša sloga*. No, te optužbe Laginja žustro opovrgava. Tvrdi kako biskupa štuje zbog svega što čini za Hrvate, te ne mari zbog neslaganja oko izložbe u Kopru. Smatra kako se biskupa Mahnića nevinog sudi jer je dopustio crkvama Krčke biskupije da budu dio spomenute koparske izložbe. Laginja je stajališta kako su sve one crkve koje misno slavljе vrše na latinskom i više no dobrodošle na istu, međutim ne dijeli to mišljenje kada se radi o hrvatskim crkvama.¹⁰²

Laginja osuđuje list *Pučki prijatelj* da izmjenjuje njegov iskaz, te tiska lažne podatke.¹⁰³ Iz ovog su članka vidljive nesuglasice između Talijana i Hrvata na području Istre, a bilo je potrebno izvući pouku za daljnja djelovanja iz ovakvih situacija.

U članku „Otvorena besjeda.“, izlazi i zaseban dio „Čudni nazori.“, tiskanog u *Pučkom prijatelju*, gdje se otvoreno kritizira tršćanski list *Amico*, čije Uredništvo tvrdi kako se radi o katoličkom listu, no vrlo često se dokazuje kako to nije istina. Naime, u tršćanskom se listu spominje kako je, prema katoličkom načelu, opravdano nametnuti nematerinski jezik nekom narodu te mu otuđiti vlastiti, što nije točan podatak. Biskup Mahnić se u ovom kontekstu spominje kao osnivač lista *Pučki prijatelj*.¹⁰⁴

U idućem broju, iz svibnja 1906., u rubrici „Razno.“ ponovo se ističe izražajna borba biskupa Mahnića da se vjeronauk na Cresu poučava na materinskom jeziku, no da se to čini bez povrede Talijana i njihovog prava.¹⁰⁵

Ponovno se u rubrici „Razno.“ spominje ime biskupa Mahnića, ovoga puta pisanog kao Anton. Cilj je prenijeti nastavak vijesti o tome da se je krčki biskup zalagao i izborio za to da se djeca na otoku Cresu u talijanskim školama vjeri poučavaju na hrvatskom jeziku, iako su nadređeni odlučili drugačije. Prenosi se i temeljni izvještaj o učitelju koji je izbačen iz škole jer je djecu poučavao o vjeri na hrvatskom jeziku.¹⁰⁶ Situacija s izvođenjem nastave vjeronauka Hrvatima u talijanskim školama na hrvatskom jeziku bila je predmetom kritika i prepirki u odnosu između biskupa Mahnića i Ministarstva za bogoslužje, no biskup Mahnić se

¹⁰² *Omnibus*, god. VII., Pula, 1910., br. 1190., str. 1.

¹⁰³ Isto.

¹⁰⁴ *Omnibus*, god. IV., Pula, 1907., br. 594., str. 2.

¹⁰⁵ *Omnibus*, god. III., Pula, 1906., br. 459., str. 1.

¹⁰⁶ *Omnibus*, god. III., Pula, 1906., br. 467., str. 1.

1908. godine izbio za odluku prema kojoj će se hrvatskoj djeci omogućiti učenje vjeronauka na materinskom jeziku.¹⁰⁷

Iz citata se može zaključiti kako djeca slabo poznaju katoličke molitve, te je pokušaj poučavanja vjeronauka na hrvatskom jeziku opravdan, ukoliko će im olakšati učenje.

*Naredba školskih oblasti je protunaravna, proti zdravoj svijesti i načelu pedagogike. (...) Ono malo molitava i kršćanskog nauka što poznaju, znadu jedino u hrvatskom jeziku.*¹⁰⁸

U jednom od brojeva, donosi se i vijest o smrti Josipine Mahnić, majke kako se navodi „presvijetlog krčkog biskupa“. U članku stoji kako je preminula u dobi od 75 godina, a donose se i podaci o vremenu i mjestu odavanja posljednje počasti. Također, donosi se i izvještaj o prisutnima na pogrebu, te izražava sućut „voljenom biskupu“.¹⁰⁹ Iz članka se vidi duboko poštovanje prema krčkom biskupu od strane Uredništva lista.

Jasno se vidi iz priloženih članaka kako Uredništvo ovog lista gaji prisne i pozitivne osjećaje spram krčkog biskupa Mahnića i podupire njegovo djelovanje. List je izvijestio o još mnoštvu tema vezanih uz duhovno, ali i političko djelovanje biskupa, primjerice o njegovoj desetogodišnjoj službi,¹¹⁰ o inicijativi koju je pokrenuo da se održi prvo hodočašće u Lourdes,¹¹¹ o brojnim održanim pastirskim posjetima, te o događajima kojima je prisustvovao, ali i društvima koja je osnivao.

6.2. Časopis *Svjetlo*

Časopis *Svjetlo* započeo je izlaziti u Karlovcu 01. siječnja 1884., a osnivač i urednik do 1904. bio je Dušan Lopašić, uz suosnivača Adolfa Gustava Pretnera. Ovaj je časopis imao veliku važnost za karlovačko područje, a izlazio je u prekidima, pa možemo odrediti tri razdoblja od kojih je prvo od osnutka do 1919., kada izlazi kao tjednik i polutjednik. Zatim slijedi razdoblje od 1965. do 1971. u kojem izlazi kao prilog Karlovačkog tjednika. Konačno, 1990. započinje period koji, za ovaj časopis posvećen kulturi, znanosti i umjetnosti, traje i

¹⁰⁷ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 107.

¹⁰⁸ Isto.

¹⁰⁹ *Omnibus*, god. III., Pula, 1906., br. 507., str. 3.

¹¹⁰ *Omnibus*, god. III., Pula, 1906., br. 21., str. 1.

¹¹¹ *Omnibus*, god. V., Pula, 1908., br. 834., str. 1.

danas. U prvoj ga etapi nalazimo i pod imenima *Sloga*, te *Glasonoša*, a promjene imena časopisa provedene su zbog cenzure.¹¹²

Prvi puta se krčki biskup spominje se 1901. Godine kratkim izvještajem o situaciji o Trstu u rubrici „Iz Hrvatske“. Tada se o njemu govori kao jednom od mogućih nasljednika biskupa Šterka, a doznajemo da su tom prilikom o tome pisale i brojne talijanske novine.¹¹³

Zatim se biskupa Mahnića spominje neizravno, kratkim izvještajem u kojem autor govori o potvrdi korištenja staroslavenskog u liturgijskim obredima Krčke biskupije, a u rubrici naslova „Književnost“, pišu kako, pod Mahnićevim vodstvom, izlazi i prvi broj znanstveno-filozofskog lista *Hrvatska straža*. Navode i o čemu će se list baviti, te govore o važnosti zadaće kršćanske filozofije.¹¹⁴

6.3. List *Naše pravice*

List *Naše pravice* započeo je izlaziti u Varaždinu, u veljači 1904., a zadnji je broj tiskan u kolovozu 1914. Osnivač lista bio je Pero Magdić, a prvi urednik Fran S. Lehpamer, da bi ga kasnije zamijenili Stjepan Kralj, Hinko Krizman, te konačno, Vjekoslav Nemeč. List je služio za polemike s mađaronima, ali i stranačkim protivnicima na području grada Varaždina. Na stranicama su donesene i brojne pripovijesti iz hrvatske prošlosti.¹¹⁵

U prvom broju, iz 1904. godine, članak pod naslovom „Kako su postale „Naše pravice“.“ govori o buđenju nacionalne svijesti hrvatskog naroda, te o listu kao o stalnom podsjetniku Hrvatima na korake koje treba poduzimati ne bi li očuvao vlastiti narod. Ime lista dogovoreno je još četiri godine prije samog osnutka.¹¹⁶

U listu iz studenog 1905. spominje se biskup Mahnić, u članku na naslovnoj stranici, pod nazivom „Podlistak. Sa Velog Lošinja.“ Autor članka jest vjeroučitelj Ante Barač. Nastavak je to članka koji se proteže u nekoliko brojeva, odnosno njegov sami svršetak, a govori o

¹¹² Čanić, Dubravka, "Karlovački časopis "Svjetlo""", *Kaj*, vol. 51 (240), br. 1-2 (350-351), 2018., str. 83-96., str. 83.

¹¹³ *Svjetlo*, god. XVI., Karlovac-Zagreb, 1901., br. 41., str. 3.

¹¹⁴ *Svjetlo*, god. XIX., Karlovac-Zagreb, 1903., br. 4., str. 1.

¹¹⁵ Novinstvo Varaždina. URL: <https://library.foi.hr/lib/knjiga.php?C=38&G=38> pristupljeno 05.08.2019.

¹¹⁶ *Naše pravice*, god. I., Varaždin, 1904., br. 1., str. 1.

jezičnoj situaciji na Velom Lošinju, odnosno o položaju hrvatskog jezika. Autor, naime, proziva biskupa Mahnića, te mu poručuje kako bi trebao poduzeti korake da se konačno počne nauk o vjeri učiti na hrvatskom jeziku u Istri.¹¹⁷ Taj je uspjeh kasnije biskup Mahnić i postigao.

Autor kritizira i čovjeka na čelu mjesne pučke škole, te mu sudi da je pošao u Rim kako bi biskupa prozvao zbog „crkvenog panslavizma“. Naziva ga „iredentistom i slobodnim zidarom“, te protiv njega iznosi brojne osude njegova utjecaja na djecu koju poučava. Smatra kako bi se trebalo potencirati učenje hrvatskog jezika među hrvatskom djecom, te poziva na uništenje onoga što je talijansko i jačanje hrvatskog.¹¹⁸

Isti list o biskupu Mahniću piše i u studenom 1912. godine, kada donosi izvješće u članku naslovljenom „Biskupa Mahnića htjedoše otrovati?“ Prenosi misao koja je originalno izašla u Ljubljani, te kaže kako se sumnja na ovu mogućnost, iako krivac nije otkriven. Postoji mogućnost da mu je u vino, koje je trebao blagovati u vrijeme crkvenog bogoslužja, netko stavio otrov. Međutim vino nije konzumirao biskup, već drugi svećenik, dr. Palčić, koji se oporavlja od štetnih tvari. Sumnja se kako je počinitelj jedan učitelj, a motiv mu je bila osveta. U listovima iz Trsta navodi se i kako je osumnjičeni učitelj priveden.¹¹⁹

6.4. Novine *Volja naroda*

Novine *Volja naroda* počele su izlaziti u srpnju 1918., a zadnji je broj izašao u travnju 1922. u Varaždinu. Njihov je prvi podnaslov bio Glasilo seljačke i građanske demokracije, a zatim je u desetom broju objavljen novi podnaslov – Glasilo jugoslavenske demokratske stranke. Glavni je urednik, a ujedno i osnivač lista bio političar Hinko Krizman. Posljednje izdanje ovog lista bilo je ujedno i početak novog tjednika *Glas Međimurja i Zagorja*.¹²⁰

U prvom broju novina, na naslovnoj je stranici riječ o kraju izlaženja lista *Naše pravice* na samom početku Prvog svjetskog rata, ali i o dugoj potrebi za novim listom koji bi djelovao na području Međimurja i Zagorja. Članak „Hrabri hrvatski narod“, podsjeća ga na njegovu

¹¹⁷ *Naše pravice*, god. II., Varaždin, 1905., br. 44., str. 1.

¹¹⁸ Isto.

¹¹⁹ *Naše pravice*, god. XI., Varaždin, 1912., br. 48., str. 6.

¹²⁰ Novinstvo Varaždina. URL: <http://library.foi.hr/nv/default.aspx?C=7> pristupljeno 07.08.2019.

veliku ulogu, a naglasak daje na snagu ujedinjenog naroda, odnosno Hrvata, Slovenaca i Srba. Kažu kako će „jedinost“ ovih naroda i njihovo zajedničko djelovanje biti cilj novina, a pretežito će ih zanimati život običnog puka.¹²¹

U broju iz kolovoza 1918. godine spominje se i krčki biskup Antun Mahnić, koji je tada bio u posljednjim godinama života i djelovanja.

Spomenuti broj donosi članak naslova „Varaždin, dne 26. kolovoza 1918.“, a govori o raspravi na temu klerikalizma, katoličke i pravoslavne vjere, ali i vjerskom ujedinjenju dvaju naroda, Hrvata i Srba. Autor navodi kako su mnogi svjesni važnosti pitanja vjerskog ujedinjenja, ali i kako se osjećaju tenzije dvaju naroda zbog neizvjesne budućnosti koju donosi takva odluka. Spominje se kako je krčki biskup Mahnić, zajedno s ljubljanskim nadbiskupom Jegličem prihvatio misao o jugoslavenstvu, kao i bečku Deklaraciju. Spominju i raspravu u kojoj Mahnić govori kako jugoslavenstvo ne predstavlja opasnost katoličkoj vjeri, već se pozitivno može motriti kao ujedinjenje davno razdvojene braće, naravno u katoličkoj vjeri.¹²² Dakle, jasno je kako biskup Mahnić želi ujedinjenje Hrvata i Srba, ali u katoličkoj vjeri.

6.5. List *Hrvatske pravice*

Tjednik Stranke prava Ante Starčevića, osnovan je 1907. godine, nakon završetka djelovanja lista *Varaždinac*. *Hrvatske pravice* prestaju izlaziti 30. prosinca 1911. godine. Gustav Kleinberger, čovjek u čijem je vlasništvu bila tiskara Stifler, posjedovao je i ovaj list.¹²³

List je bio političkog opredjeljenja, a naslovna stranica prvog broja, iz 1907. godine, svjedoči kako je pisan za Hrvata. Geslo lista, pod kojim je objavljen prvi članak „Hrvatska Hrvatom!!!“ bavi se pretežito situacijom u varaždinskom području, ali također donosi crtice o zbivanjima u ostalim hrvatskim krajevima.¹²⁴

¹²¹ *Volja naroda*, god. I., Varaždin, 1918., br. 1., str. 1.

¹²² *Volja naroda*, god. I., Varaždin, br. 9., str. 1.

¹²³ Novinstvo Varaždina. URL: <http://library.foi.hr/nv/default.aspx?C=35&G=1&godina=1910&broj=&stranica=> pristupljeno 05.08.2019.

¹²⁴ *Hrvatske pravice*, god. I., Varaždin, 1907., br. 1., str. 1.

1911. godine ovaj tjednik donosi i kratki izvještaj, prenoseći poruku ljubljanskog lista *Slovenec*, te govori o krčkom biskupu Mahniću koji je primio pismo od Svete stolice.¹²⁵ Očito je kako se radi o važnom dokumentu, ali i događaju, kada o njemu svjedoči i tisak koji nije direktno vezan uz Krčku biskupiju.

U primljenom pismu, biskup Mahnić dobiva potvrdu od pape kako zabrana za svećenički rad u financijskim poduzećima neće biti na snazi za Krčku biskupiju.¹²⁶ U članku nisu analizirani razlozi ovakva papina postupka, ali se može nagađati o Mahnićevom povoljnom statusu u očima Svete stolice.

7. Pogled na Antuna Mahniću kroz periodiku tiskanu na talijanskom jeziku

7.1. Novine Il Popolo Istriano

Tjednik na talijanskom jeziku, *Il popolo istriano*, započeo je izlaziti u Puli 1898., a zadnji je broj izašao u rujnu 1906. Osnivač novina bio je talijanski novinar Giovanni Timeus, a u suglasnosti s ondašnjim gradonačelnikom Lodovicom Rizzijem. Novine su tiskane u tršćanskoj i pulskoj tiskari, a prvi je urednik bio Carlo Rigo, da bi zatim tu dužnost preuzeo od 1901. godine Antonio Corazza. Idejno sličan novinama *Idea Italiana*, fokus lista bilo je područje središnje i južne Istre, te otoka. Cilj pokretanja ovog tjednika bio je stranački, odnosno, kako je i pojašnjeno u prvom broju da se zaštiti ciljeve Talijana. Novine su tiskale političke tekstove, ali i one književne, kao primjerice one Giovannija Quarantotta, Paola Tedeschija i Ane Sestan.¹²⁷

Iz citata se jasno može iščitati razlog pokretanja novina, a on će vrijediti i za brojna druga talijanska periodička izdanja toga vremena.

¹²⁵ *Hrvatske pravice*, god. V., Varaždin, 1911., br. 2., str. 4.

¹²⁶ Isto.

¹²⁷ Istrapedia. URL: <http://istrapedia.hr/hrv/687/popolo-istriano-il/istra-a-z/>, pristupljeno 08.08.2019.

(...) novine su pokrenute zbog stranačkih razloga, s jedinim ciljem da se obrani talijanska „nacionalna stvar i održi budnim domoljubni osjećaj.“¹²⁸

U članku iz rujna 1898. spominje krčkog biskupa Mahnića u kontekstu poučavanja vjeronauka na hrvatskom jeziku u talijanskim školama, navode kako se njegove ideje ne mogu izvršiti, te apeliraju na vladajuće da naprave reda u tim školama, odnosno da vrate poučavanje djece vjeri na talijanskom jeziku. Njegovo je prezime u novinama talijanizirano i glasi Mahnich. Spominju se čak i moguće odluke koje mogu dovesti do ukidanja Mahnićevih ideja.¹²⁹

Članak iz rujna 1899. na naslovnoj stranici posvećen je biskupu Mahniću, pod naslovom „Per la moralità. A Monsignor dr. ANTONIO MAHNIC. Vescovo di Veglia.“¹³⁰ U članku kojeg potpisuje „Tutta Sua Pecorella smarrita“¹³¹ izvještava se o situaciji na otoku Cresu, gdje svećenici, na čelu s dr. Volarićem uvjetuju tko će postati mjesnim župnikom. Mahnića optužuje da on takvo djelovanje odobrava. Zatim autor govori o pošteni građaninu koji je preminuo u Nerezinama, gdje se vodi bitka između slavenskih svećenika i latiniziranog stanovništva. Preminuli je oporučno zamolio da se na pogrebu ne koriste slavenski napjevi. Autor zamjera Mahniću što je dopustio pogreb na latinskom, ali isti ne smije biti svečan i pjevati se mora vrlo tiho. Kaže da vjenčanja i krštenja, kako je propisano zakonom, mogu biti na latinskom, pod uvjetom da su privatna, ali da isto ne vrijedi i za pogrebe. Propituje biskupa i o tome je li župa Nerezine latinska ili glagoljaška. Govori i o neprimjerenom ponašanju jednog svećenika, te pita Mahnića što planira poduzeti po tom pitanju. Navodi i kako je opisao samo recentne situacije, a ostalo ih je mnogo neizrečenih. Proziva i dr. Volarića. Autor iskazuje kako nije ateist, ali želi moralnost župe i svećenika, te zahtjeva skore promjene.¹³²

U idućem broju autor potpisan kao „L'Anfibio“¹³³ donosi članak u kojem krčkog biskupa proziva lašcem i prenosi mu kako je članak iz prethodnog broja dobro prihvaćen od ljudi koji shvaćaju koje su Mahnićeve mane. Proziva ga i vrijeđa zbog otvaranja tiskare Kurykta, nazivajući ga pogrдно „biskup-štampar“.¹³⁴

¹²⁸ Isto.

¹²⁹ *Il Popolo Istriano*, god. I., Pula, 1898., br. 29., str. 2.

¹³⁰ U prijevodu: „Za moralnost. Monsinjoru dr. Antunu Mahniću. Krčkom biskupu.“

¹³¹ U prijevodu: „U potpunosti njegova Izgubljena ovčica“

¹³² *Il Popolo Istriano*, god. II., Pula, 1899., br. 74., str. 1.

¹³³ U prijevodu: „Vodozemac“

¹³⁴ *Il Popolo Istriano*, god. II., Pula, 1899., br.75., str. 1.

U jednom od članaka autor, potpisan kao „Neresinoto“¹³⁵, izvještava iz Nerezina, te piše o svećeniku Gerolamu Grskovicu koji govori protiv talijanskih institucija. Kaže kako ista pravila ne vrijede za hrvatske i talijanske svećenike, te navodi kako su talijanski podložni stalnim provjerama. Mahnića spominje kao čovjeka slična Gerolamu Grskovicu, koji navodi kako nema potrebe da se Talijani osjećaju ugroženo, jer prioritet mora imati katolička vjera, a ne narodnost.¹³⁶ Iz članka je moguće zaključiti kako talijanski svećenici u župi Nerezine negoduju zbog položaja u odnosu na hrvatske svećenike, a pretpostavlja se kako je razlog tome negativan stav biskupa Mahnića prema bogoslužju na latinskom jeziku.

U članku iz studenog 1898. riječ je o biskupovoj povezanosti s Rimom, odnosno s odredbama koje su iz tog pravca pristizale. I njega potpisuje isti autor. Obraća mu se u vezi svete mise održane na staroslavenskom u Vrbniku, 16. listopada, navodeći kako ga slavenski tisak veliča, ali ga zato onaj talijanski dobronano kritizira. Optužuje ga da mijenja svoja mišljenja ovisno o trenutnim prilikama, te ga podsjeća na odredbu kojom je propisano kako se staroslavenski može koristiti ondje gdje se tako čini minimalno trideset godina, u što ulazi i župa u mjestu Vrbnik, gdje se misno slavlje vrši na glagoljici od 1857. Nadalje, kaže kako mu nije jasno zašto ista pravila ugovorena Rimskim dekretom, koja vrijede za otok Krk, ne vrijede i za otoke Cres i Lošinj. Kaže kako ondje neke župe nemaju pravo na staroslavensku liturgiju, no ne mare za to. Navodi kako bi na Cresu trebalo vršiti misna slavlja na latinskom. Proziva ga i da je nekada uređivao list *Rimski katolik*, a sada ne slijedi odredbe Rima.¹³⁷ Dakle, i ovim člankom autor upućuje oštre kritike biskupu Mahniću.

Nadalje, u ožujku 1900. autor predstavlja čitateljstvu Mahnićevu politiku u istoimenom članku. Tekst nije potpisan, a govori o situaciji na Lošinju, Unijama i Susku. Navodi kako je Mahnić, u dogovoru s dr. Volarićem, namjestio neadekvatne svećenike na mjesto tamošnjih župa, te da vjernicima takva situacija nije po volji. Predbacuje biskupu njegove odluke i navodi kako pak na Cresu nedostaje svećenika, iako župljani redovito traže iste. Kaže i kako Mahnić vodi politiku koja ne želi saslušati malog, običnog čovjeka.¹³⁸ Može se pretpostaviti kako svećenici koje biskup Mahnić postavlja u creske župe ne govore talijanskim jezikom ili inzistiraju na uporabi staroslavenskog jezika u liturgiji.

¹³⁵ U prijevodu: „Nerezinjanin“

¹³⁶ *Il Popolo Istriano*, god. III., Pula, 1900., br. 92., str. 2.

¹³⁷ *Il Popolo Istriano*, god. I., Pula, 1898., br. 36., str. 1.

¹³⁸ *Il Popolo Istriano*, god. III., Pula, 1900., br. 99., str. 1.-2.

U veljačkom broju iz 1899. Mahnić se optužuje na temelju njegovih vlastitih riječi. Kažu kako ne priliči jednom biskupu da koristi u komunikaciji optužbe poput: „Pisci tih listova su Židovi ili takozvani liberali (...)“¹³⁹ Indirektno ga optužuju da doprinosi rasnoj mržnji, te impliciraju na to da se biskupa treba kazniti. Optužuju ga kako se bavi teorijama zavjera, a ne vidi očite poteškoće poput poslušnosti klera odredbama donesenim u Rimu.¹⁴⁰

7.2. Novine *Il Giornaletto di Pola*

Novine su izlazile dnevno, u Puli, započevši s 1900. godinom. Zadnji je broj izašao 1920., a period u kojem je tiskanje novina bilo prekinuto jest od 1915. do 1918. Osnovan je prema ideji lista *Il Piccolo*, koji je izlazio u Trstu, a osnivač je bio već spomenuti Timeus. Izmijenili su se brojni urednici, a novine su zastupale talijanske interese na području Istarskog poluotoka.¹⁴¹

U ožujku 1906. novine spominje biskupa Mahnić, govoreći kako je prisustvovao ređenju novog nadbiskupa u Gorici, Francesca Sedeja.¹⁴² U jednom od idućih brojeva spominje se i pismo, o kojem je prethodno u radu već bilo govora. Riječ je o otvorenom pismu biskupu Mahniću, objavljenom na naslovnoj stranici novina *Il Popolo Istriano*, a navodi se kako se taj broj zaplijenjen prema naređenju vladajućih.¹⁴³

Također, o biskupu govori i članak iz svibnja 1914. Naime, riječ je o izgradnji sjemeništa u Pazinu, kojeg autor članka karakterizira kao „najgore od svih do sada organiziranih inicijativa.“ Za pokretača navodi krčkog biskupa Mahnić, te kaže kako je, u dogovoru s istomišljenicima, donio odluku o pokretanju istog. Kaže kako austrijske vlasti nemaju nikakvu reakciju na ova zbivanja, a novinski članak želi koristiti kao svojevrsno upozorenje. Kaže kako se provodi slavenizacija na talijanskom području, te da je to nedopustivo. Optužuje i slavenske svećenike da šire zlo, a da će im se ovom institucijom to čak i olakšati. Indirektno

¹³⁹ *Il Popolo Istriano*, god. II., Pula, 1899., br. 49., str. 1.

¹⁴⁰ Isto.

¹⁴¹ Metelgrad. URL: <http://library.foi.hr/novine/default.aspx?C=56&G=56&F=P>, pristupljeno 09.08.2019.

¹⁴² *Il Giornaletto di Pola*, god. VII, Pua, 1906., br. 2086., str. 1.

¹⁴³ *Il Giornaletto di Pola*, god. IV., Pula, 1903., br. 1052., str. 1.

se Mahnića optužuje za panslavističku ideju.¹⁴⁴ Uredništvo strahuje od novog sjemeništa u Pazinu jer je pokretač bio biskup Mahić koji je zagovarao hrvatski jezik u liturgiji.

I u ovim novinama možemo iščitati negativan stav spram biskupa Mahnića i njegovih djelovanja, te možemo uvidjeti na koji se način prezentira u talijanskoj javnosti, odnosno svima koji čitaju takav tisak.

7.3. *L'Istria*

Talijanske su to tjedne novine koje su započele izlaziti u Poreču 1882. Prvi je broj objavljen u siječnju te iste godine, a ne postoji zapis do kada su novine izlazile. Neka izdanja mogu se pronaći u digitaliziranoj verziji.¹⁴⁵

U prvom je broju iznesen program i cilj osnutka ovih novina, a navodi se kako će članci biti politički orijentirani. Stoji u članku i kako žele zaštititi talijanski narod i talijanski teritorij, te kako mnogi stoje iza tih htijenja. Očekuju i potporu u svom djelovanju, koja će im olakšati dolazak do cilja, te pozivaju ljude da im se pridruže. Navodi se kako im je cilj obrazovati narod, te da će govoriti upravo o stvarima koje narod želi čuti. Ime časopisu dano je u čast voljenoj zemlji, o kojoj pišu i govore mnogi, u različitim kontekstima.¹⁴⁶

U listopadu 1898. godine spominje se krčkog biskupa Mahnića. Prenosi vijest o činjenici da je svetu misu u Vrbniku na otoku Krku biskup slavio na staroslavenskom jeziku, umjesto na latinskom. Izvještaj se temelji na podacima o svetoj misi koje su prenijele novine *Il Pensiero Slavo*. Autor pretpostavlja kako se radi o crkvi u mjestu Vrbnik gdje se staroslavenski jezik koristi već tridesetak godina.¹⁴⁷

U srpnju 1903. donesen je članak o vjerskoj situaciji na Kvarneru, odnosno na području, kako je autor sam naziva „*in questa disgraziata Diocesi di Veglia*.“¹⁴⁸ Članak potpisuje autor Paron Menego. Kaže kako je upitna situacija u župama na tom području, bilo da se radi o onima koje vrše misno slavlje na staroslavenskom ili na latinskom jeziku. Oštro kritizira kako se

¹⁴⁴ *Il Giornaletto di Pola*, god. XV., Pula, 1914., br. 5032., str. 1.

¹⁴⁵ Varaždin Point. URL: <http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?C=53&godina=1898&H=>, pristupljeno 09.08.2019.

¹⁴⁶ *L'Istria*, god. I., Poreč, 1882., br. 1., str. 1.

¹⁴⁷ *L'Istria*, god. XVII., Poreč, 1898., br. 867., str. 3

¹⁴⁸ U prijevodu: „u toj nesretnoj Krčkoj biskupiji.“

staroslavenski jezik započeo koristiti na ovom području samo iz prkosa prema talijanskom narodu, kako za njim nema nikakve potrebe. Kaže kako su Talijani sami zaslužni što nisu dovoljno učinili kako bi spriječili pojavu tog jezika, a koja je zapravo „put Hrvata katolika prema krivovjerju.“ Navodi i kako se obljetnica smrti pape Leona XIII. obilježila u ostatku katoličkog svijeta, ali ne i u Krčkoj biskupiji. Kažu kako je biskupa Mahnića nemoguće promijeniti, te da sve ovisi upravo o generalnom vikaru dr. Volariću. Biskupa optužuje da ignorira probleme, te ne čini ništa dobro. Predbacuje mu se i da čini protivno papi, te da se ne zamara njegovim odredbama.¹⁴⁹ Novine imaju vrlo žestok i kritičan stav prema biskupu Mahniću.

7.4. Novine *L'idea italiana*

L'Idea italiana su novine koje je pokrenuo Giuseppe Bartoli, u Rovinju u listopadu 1896. godine. Posljednji je broj izašao u kolovozu 1914. I ove su novine zastupale ideje Talijana koji su se borili za bolju poziciju unutar područja Istre, te su imale vrlo važnu ulogu u predratnom vremenu.¹⁵⁰

Bio je to tjednik. U prvom su broju iznesene i osnovne ideje, te cilj pokretanja lista. Uredništvo je htjelo potaknuti Talijane da se bore na vlastitoj zemlji, za vlastite ideje i prava. Također, želja im je bila pobuditi talijansku nacionalnu svijest. Kažu i kako list nije stranački, već će pridonositi cjelovitoj političkoj talijanskoj ideji. Poziva sve Talijane tog područja da se ujedine, da se izjašnjavaju Talijanima, da zaborave iz kojeg su mjesta ili iz koje pokrajine. Ono što ih svih povezuje jest nacionalnost. U potpisu stoji autor Mi.¹⁵¹

U članku objavljenom 1897. godine govori i o izborima u Gorici, ali i o Slovincu Antunu Mahiću koji je izabran za krčkoga biskupa. Kaže kako će na svoju novu službu zasjesti 25. ožujka te godine, te spominju kako će morati sebi potražiti vjerne i poznate ljude za suradnike.¹⁵²

¹⁴⁹ *L'Istria*, god. XXII., Poreč, 1903., br. 1091., str. 3.

¹⁵⁰ Istrapedia. URL: <https://www.istrapedia.hr/hrv/2864/idea-italiana-l/istra-a-z/>, pristupljeno 10.08.2019.

¹⁵¹ *Idea Italiana*, god. I., Rovinj, 1896., br. 1., str. 1.

¹⁵² *Idea Italiana*, god. II., Rovinj, 1897., br. 20., str. 2.

U članku iz svibnja 1902. nepoznati autor govori o teškoj situaciji u Nerezinama na Malom Lošinju, gdje tvrdi da krčki biskup Mahnić šalje nepodobne svećenike, zbog kojih najviše pate vjernici. Donosi i događaj o čovjeku iz Nerezina, koji je htio crkvi pokloniti oltar, no rečeno mu je kako posveta istog ne smije biti učinjena na latinskom. Na to se je čovjek vrlo snažno naljutio i protestirao protiv biskupa i njegovih odluka.¹⁵³ Vidljivo je kako su problemi najizraženiji upravo na području bivše Osorske biskupije, iako je hrvatsko stanovništvo bilo većinsko, očigledno je talijanski duh dominirao.

U lipnju 1902. člankom na naslovnoj stranici autor se obraća Talijanima iz Cresa, Lošinja i Osora, koji su ogorčeni odlukama koje su donesene na Sinodi u Krku.¹⁵⁴ Kaže kako se Talijani s ovog područja, potlačeni, ipak odlučuju ne boriti se za svoja prava. Ponovno spominju i Mahnićeve oštre političke poteze, te poručuju kako njegovim obećanjima o boljem životu Talijana ne vjeruju. Smatraju kako se glagoljica s područja na kojima oni žive treba hitno ukloniti, te da se stanje treba vratiti na prijašnje.¹⁵⁵

Članak iz srpnja 1902. govori o, kako ih naziva, „Slavenima“ koji prosvjeduju i žele zadržati staroslavenski jezik u misnom slavlju. Tom prilikom biskup Mahnić i odlazi u Rim. S druge strane postojali su talijanski prosvjednici na području Krčke biskupije, no autor tvrdi kako ne zna jesu li ti ljudi poslali svoje predstavnike u Rim kako bi se izborili protiv odluka donesenih na Sinodi u Krku 1901. Kaže i kako ne želi vjerovati u to da su odlučili ne otići, predati sve u ruke „Slavenima“ i Mahniću, da bude prema njihovoj želji. Navodi kako bi u tom slučaju vrlo skoro sve crkve tog područja mogle postati slavenske.¹⁵⁶ Autor iznosi strah da bi se latinski jezik mogao u potpunosti ukloniti iz župa Krčke biskupije.

Naslovni članak drugog srpanjskog broja iz 1902. Mahnića spominje ironičnim tonom.¹⁵⁷ Može se zaključiti kako su Talijani bili ljuti zbog rješenja pitanja o uporabi staroslavenskog jezika u bogoslužju, a koje se donijelo upravo na ranije spomenutoj Sinodi.

Jasno je vidljivo kako i ove novine vrlo kritično govore o Mahniću, kritizirajući svaki njegov korak i odluku, a ponajviše se bude upravo vjernici Krčke biskupije s područja otoka Cresa i Lošinja, koji su ogorčeni staroslavenskim bogoslužjem.

¹⁵³ *Idea Italiana*, god. VII., Rovinj, 1902., br. 257., str. 2.

¹⁵⁴ Bila je to Prva sinoda održana 1901. u Krku. Prema: Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013. str. 63.

¹⁵⁵ *Idea Italiana*, god. VII., Rovinj, 1902., br. 260., str. 1.

¹⁵⁶ *Idea Italiana*, god. VII., Rovinj, 1902., br. 264., str. 1.

¹⁵⁷ *Idea Italiana*, god. VII., Rovinj, 1902., br. 266., str. 1.

7.5. Novine *Unione Nazionale*

Unione Nazionale su novine pisane na talijanskom jeziku, a koje su započele izlaziti u prijeratnoj 1913. godini, u Poreču.¹⁵⁸ U prvom broju Uredništvo iznosi program i cilj koji će novine imati za zadatak i nastojati ispuniti. Naravno, riječ je okupljanju i nacionalnom osvješćivanju Talijana u Istri. To su političke novine i željele su da se talijanski narod identificira kao jedno, jer su bili svjesni koliko je njihov položaj u Istri problematičan u ondašnjoj situaciji. Nagovještavaju kako se neće libiti provoditi vlastitu politiku, ne mareći pritom za sredstva kojima će doseći cilj. Potrebno im je ljudstvo i sva snaga u toj borbi, ali su uvjereni u uspjeh i pobjedu, no ipak svjesni mogućih prijetnji i teškoća.¹⁵⁹

U prvom broju iz ožujka 1913. biskup Mahnić se spominje kao potencijalni kandidat za porečko-pulskog biskupa, nasljednik monsinjora Flappa. Navodi se kako je vijest objavio jedan pulski list na hrvatskom jeziku. Iznose i vlastito nezadovoljstvo njegovim mogućim dolaskom, jer je poznat po borbi za hrvatski narod i staroslavenski jezik, a govore i o problemima s kojima se je susretala njegova Krčka biskupija. Uz njega se spominje i dr. Bonefačić, kojeg je Mahnić postavio za župnika u Malom Lošinjju. Upozoravaju se čitatelji kako je mogućnost dolaska jednog od dvojice kandidata stvarna i da se na nju moraju dobrobrano pripremiti. Stoga apeliraju na potrebu kandidature predstavnika talijanskog materinskog jezika, ali koji se savršeno služi i hrvatskim jezikom, kako bi mu izgledi za biskupsku službu bili validni.¹⁶⁰ Vidljivo je kako su Talijani bili u strahu od mogućeg dolaska Mahnića u službu porečko-pulskog biskupa, a može se pretpostaviti i kako su mu izgledi za novu službu bili veliki.

U sljedećem broju iz ožujka 1913. spominje se incident koji se je zbio u hrvatskoj učiteljskoj ženskoj školi u Pazinu. Tu je instituciju, doznajemo, na stvaranje potakao upravo krčki biskup Mahnić, zajedno s istomišljenicima. Navode i kako je projekt otvorenja bio izveden u tajnosti, a ono se je zbio u prosincu. Upisano je tada osamnaest učenica. Od naredne će godine mogućnost upisa dobiti i muška djeca. Prvi jezik ove škole bio je hrvatski, a obvezni su bili i talijanski, te njemački.¹⁶¹

¹⁵⁸ Varaždin Point. URL: <https://library.foi.hr/lib/knjiga.php?C=124>, pristupljeno 11.08.2019.

¹⁵⁹ *Unione Nazionale*, god. I., Poreč, 1913., br. 1., str. 1.

¹⁶⁰ Isto.

¹⁶¹ *Unione Nazionale*, god. I., Poreč, 1913., br. 2., str. 1.

Idući ožujski broj govori o nesuglasticama među Slavenima, te o ukidanju nekog lista od strane biskupa Mahnića. Navodi kako ovu vijest prenosi jedan riječki hrvatski list, a riječ je o Supilovom *Novom Listu*. Na ukinuti je list krčki biskup bacio anatemu, kao i na one koji ga čitaju. Navodi i kako ga liberalni slavenski listovi i novine optužuju da je zanijekao svoju nacionalnost, te da sada djeluje samo s hrvatskim novinama koje pišu ono što mu je po volji. Uredništvo novina *Unione Nazionale* navodi kako ih postupak biskupa Mahnića nije niti najmanje iznenadio, jer se prisjećaju kako je nekada tako činio i sa talijanskim tiskom. Završavaju u sarkastičnom tomu, ismijavajući činjenicu kako je takav čovjek uopće i mogao biti kandidiran za porečko-pulskog biskupa.¹⁶²

Lipanjski nam broj iz iste godine ponovno spominje krčkog biskupa u kontekstu situacije u crkvi u Nerezinama. Naime, ondje su odlučili zamijeniti postojeće, dotrajale klupe, novima. Pozvani su vjernici, je odlučeno da svećenik izabere one koje će najljepše pristajati u mjesnoj crkvi. Način financiranja istih bio je dogovoren, a postaviti na njih metalnu pločicu s vlastitim prezimenom, kako je to bio običaj. Tada su ostali začuđeni jer im je svećenik rekao kako ne smiju to učiniti na talijanskom jeziku, ili će im slijediti kazna. Stigao je i nalog biskupa Mahnića kojim je vjernike obvezao na dodatna plaćanja postavljenih klupa, protiv čega su se oni žustro pobunili. Autor navodi kako je, zbog njihova neposluha, biskup Mahnić naredio da se oružane snage obračunaju s njima. Na kraju su klupe izbačene iz crkve, tijekom noći, a autor teksta sumnjiči svećenika za taj čin. Navodi i kako je u ovoj crkvi većina vjernika srpsko-hrvatska, a biskup Mahnić traži način na koji će se obračunati s talijanskim vjernicima.¹⁶³

Srpanjski broj iz 1913. godine donosi kratki članak koji govori kako će se u Pazinu otvoriti internat 1914., a zasluge za taj događaj pripisane su krčkom biskupu. Ondje će moći pristupiti i Hrvati s područja Trsta i Kopra.¹⁶⁴

U idućem broju Uredništvo spominje biskupa Mahnića u kontekstu klerikalizma, te se ponovno referira na anatemu koju je bacio na jedne hrvatske novine.¹⁶⁵

Govori se u jednom od idućih brojeva i o *Pučkom prijatelju*, naravno u razdoblju kada je izlazio u Pazinu. Tako kažu kako je Slovenac Andrej Karlin, biskup Tršćansko-koparske

¹⁶² *Unione Nazionale*, god. I., Poreč, 1913., br. 4., str. 1.

¹⁶³ *Unione Nazionale*, god. I., Poreč, 1913., br. 27., str. 2.

¹⁶⁴ *Unione Nazionale*, god. I., Poreč, 1913., br. 46., str. 1.

¹⁶⁵ *Unione Nazionale*, god. I., Poreč, 1913., br. 55., str. 2.

biskupije od 1912. do 1919.,¹⁶⁶ postao sljedbenik Mahnićeva lika i djela. Navode kako nikako ne bi htjeli da biskup Karlin počne slijediti biskupa Mahnića u političkom smislu.¹⁶⁷ Poznato je kako je razdoblje tiskanja *Pučkog prijatelja* u Pazinu, od rujna 1911., označilo svojevrsnu preinaku ciljeva Uredništva, te zaokret prema političkom djelovanju.¹⁶⁸

8. Kraj Prvog svjetskog rata na području Krčke biskupije i Mahnićeva smrt

Na samom su početku Velikog sukoba 1914. bili mobilizirani, od strane Austro-Ugarske, mnogi muškarci s područja ove biskupije, a koji su zadovoljavali određene uvjete. Brojni su mladi ranjavani i zatvarani, boreći se protiv snažnog neprijatelja, često nemotivirani, ne znajući razlog zbog kojeg stradavaju. Tako je otok Krk zapao u nezavidnu situaciju, u kojoj je vladala glad i siromaštvo. Naime, na otoku je nedostajalo radnika, a veze s Rijekom bile su prekinute. Sve je bilo podređeno ratnim potrebama na bojištima i ljudi su bili primorani snaći se za vlastito preživljavanje. Krčki je narod, protjecanjem godina, shvatio kako će ratom nestati Monarhije, te su se bojali neizvjesne budućnosti. Mahnić zapisuje u listu *Svećenička zajednica*, svega dva mjeseca prije početka velikog sukoba, tekst kojima nagoviješta skori rat.¹⁶⁹ On je predvidio razmjere katastrofe koja će uslijediti za ljudski rod. Fra Ignacije Radić zapisuje i kako je snažni rat došao i na područje Hrvatske, uništavajući sve i svakoga. Navodi i kako su svećenici zagovarali Boga da pomogne pridonijeti pobjedi ispravne strane, te kako su vjernike poticali da čine isto, prenoseći im papine riječi. Navodi se i kako u vrijeme rata prestaju izlaziti listovi i novine Krčke biskupije. Povremeno bi izašao koji broj đačkog lista *Luč*, ali je cenzura tiska bila vrlo oštra, kao i osobna sloboda, te sloboda kretanja. Veliki je problem na području Krčke biskupije, ali i u Hrvatskom primorju općenito, predstavljala glad izazvana ratnim stanjem. Doznajemo i kako je biskup nastojao pripomagati gladnima, omogućujući im „fetu“ kruha i kakvu sitnu financijsku pomoć.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Trogrlić, Stipan, *"Katolička crkva u Istri i Prvi svjetski rat (1914.-1918.)"*, *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 41, br. 3, 2009, str. 763-781., str. 767.

¹⁶⁷ *Unione Nazionale*, god. I., Poreč, 1913., br. 61., str. 3.

¹⁶⁸ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 95.

¹⁶⁹ Isto.

¹⁷⁰ Bozanić, Anton, *Biskup Mahnić. Pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 1991., str. 51.-52.

Autor navodi i kako je krčki biskup „ljubio svoju domovinu“, te se je potrudio da ostatak svijeta spozna koji su ciljevi i stavovi hrvatskog naroda. Uputio je stoga poseban spis papi Benediktu XV., iako je vladala stroga cenzura, moleći ga da priteče u pomoć hrvatskom narodu. Biskupa Mahnića su, zajedno s njegovim istomišljenicima, oštro kritizirale njemačke novine, osuđujući ga zbog ideje jugoslavenstva, no on im nije ostajao dužan, te je na iste žustro reagirao u svojim novinama. Nije se obazirao kada su ga upozoravali da se suprotstavlja mnogo jačem neprijatelju, protiv koga nema prevelikih šansi pobijediti.¹⁷¹ Oštro je politički djelovao, iznosio javno svoje stavove i htijenja, ne mareći za negativan odjek njegovih postupaka u javnosti.¹⁷²

Stigao je 1918. kraj Prvog svjetskog rata. Otok Krk bio je, u listopadu te iste godine, okupiran od strane talijanske vojske. Grad Krk bio je sjedište Talijana koji su zaposjeli, prisvajajući sve urede i institucije. Već su polovicom studenog 1918. na Krk pristigli Talijani, brodom.¹⁷³

Talijanska se je zastava vijorila na Krku, a hrvatski je narod trpio pod okupacijom. Zadovoljni situacijom bili su jedino *talijanaši*. Oni su uzvikivali parole poput „*Dolje biskup! Hoćemo biskupa Talijana!*“¹⁷⁴ Ukinut je tisak na hrvatskom jeziku, a uništavano je sve hrvatsko, od čitaonica, do imena ulica i trgova, čija su imena postala talijanska.¹⁷⁵

Ignacije Radić piše kako su Hrvati na području Krka bili ismijavani i omalovažavani od strane „talijanskog okupatora“, a mnoge je kritike pretrpio i sam biskup, što će, vjeruje njegov biograf, dovesti i do smrti samo dvije godine kasnije.¹⁷⁶ Navodi i kako je Mahnić bio suglasan s izvođenjem liturgijskog slavlja na talijanskom u tamošnjim crkvama, međutim nije dozvoljavao da se misli talijanskom kralju. Mnogi su svećenici stali na njegovu stranu, provodili njegove ideje, a zato su proganjani na Sardiniju, kao primjerice svećenik Mate Polonijo ili tajnik Ante Pilepić. Biskup je, doznajemo, za vrijeme talijanske okupacije najviše vremena provodio u svojim odajama, nadajući se skorom povratku stanja na prijašnje. No nije mogao šutjeti, pa je poslao zadnjeg dana prosinca 1918. u Pariz memorandum u kojem je izvijestio o događajima na području Krka i stradavanjima krčkog puka. Jasni su Mahnićeви

¹⁷¹ Isto.

¹⁷² Matijević, Zlatko, *"Biskup Mahnić i talijanska okupacija otoka Krka (1918.– 1920.). U povodu 150. obljetnice Mahnićevega rođenja i 80. godišnjice njegove smrti."*, *Croatica Christiana periodica*, vol. 25, br. 47, 2001, str. 149-171., str. 155.-157.

¹⁷³ Bozanić, Anton, *Biskup Mahnić. Pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 1991., str. 51.-52

¹⁷⁴ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 107.

¹⁷⁵ Radić, Ignacije, *Biskup Mahnić. Otac katoličkog pokreta*, Dobra štampa, Požega, 1940., str. 191.

¹⁷⁶ Isto.

stavovi spram novonastale političke situacije, ali i činjenica da neće odustati u namjeri da potraži pomoć koja bi izbavila hrvatski narod. Vidi se i njegov pozitivan stav prema budućnosti i borbenost unatoč nevolji. Na mirovnoj konferenciji u Parizu nije bilo spomena Mahnićeva Memoranduma, a potlačivanje na Krku se je nastavilo, te proširilo na Lošinj, gdje je župnik Klement Bonefačić natjeran da se odrekne vlastite župe. Talijanski admiral Umberto Cagni, koji je i donosio naredbe, pristigao je i u Krk, očekujući da će ga biskup posjetiti, no Mahnić je odbio tako učiniti. Nije htio niti poslati popis župa Krčke biskupije gdje se je misilo na staroslavenskom, iako je admiral na tome snažno inzistirao. Biskup Mahnić nije htio da se nadzire svaki njegov korak.¹⁷⁷

Autor kaže kako mu je Mahnić, tada u 68. godini života, povjerio kako misli da je cilj njegova dolaska na liturgiju upravo u Krk bio značajan upravo za borbu da zagovara hrvatski narod protiv neprijatelja. Upravo je svojim postupcima doveo u opasnost vlastiti život jer su ga se Talijani „htjeli riješiti.“ Vjerovali su kako će narod lakše prihvatiti njihove ideje, jednom, kada biskupa ne bude. Mahnić je pružao vjeru i nadu, kako puku, tako i svećenicima, stoga su mu oni bili izrazito vjerni. Kako je vrijeme odmicalo, biskup je postajao nesiguran, zabrinut za budućnost. Htio je otići u Rim, posavjetovati se sa Svetom stolicom, ali mu Talijani to nisu dopustili. Zbog lošeg zdravstvenog stanja morao je mirovati i krenuti na liječenje u Kraljevstvo SHS. Talijani su ga isprva odbijali, no konačno su popustili i rekli mu kako smije na hrvatsko kopno, u Senj, te će ga oni tamo osobno prebaciti. Sumnjičav, Mahnić je biografa Radića i vlastita liječnika pozvao da mu budu suputnici, a to je učinio kao mjeru predostrožnosti. Put je započeo u travnju 1919. u ranim jutarnjim satima, odgađan zbog biskupova inzistiranja da povede vlastitog liječnika, iako je na brodu postojao već jedan. U tijeku puta, biskup se povjerio biografu kako planira krenuti putem Zagreba, Ljubljane i Beograda, ne bi li pomogao hrvatskom narodu na Krku, koji „pati pod opsadom“. U trenu dok su o toj temi govorili stiže do njih kapetan i kazuje im kako mora doći do hitne promjene „kursa kretanja.“¹⁷⁸ Nagoviješta kako moraju krenuti u Jakin.¹⁷⁹

Autor i liječnik po pristizanju u Anconu odvedeni su u vojnički logor, dok je biskup prenoćio kod tamošnjeg biskupa. Idućeg jutra Mahnić je krenuo za Rim, gdje je i ostao gotovo godinu dana, a dvojica pratioca vratili su se na Krk. U internatu blizu Rima, gdje je boravio, puno je molio, slabo se hranio i bio u lošim uvjetima. U Vatikanu je govorio o teškim političkim

¹⁷⁷ Isto, 192.-194.

¹⁷⁸ Isto, 193.

¹⁷⁹Stari hrvatski naziv za talijanski grad Anconu. Izvor: Hrvatska Enciklopedija: URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2527>, pristupljeno 12.08.2019.

prilikama u na području Krčke biskupije. Često su govorili kako ne smije mariti za poslove drugih biskupa, ali on nije mogao zaustaviti svoj naum te je prijateljima biskupima govorio što misli o njihovom radu. Prijateljevao je i s papama, te ih je uvijek branio pred narodom. U veljači 1920. godine Mahnić se vratio na Krk.¹⁸⁰

Rapalskim je ugovorom okončano razdoblje talijanske okupacije otoka Krka, u studenom 1920., te on potpada pod upravu Kraljevine SHS. Oni Krčani koji su prihvatili talijanske ideje, nisu bili zadovoljni ovim ishodom, što su iskoristili D'Annunzijeve arditi. Iz Rijeke su pojurili na Krk. Iako su arditi otišli uskoro, već u siječnju iduće godine, Talijani su se povukli tek 24. travnja. To je doprinijelo radosnom trenutku olakšanja kod otočana.¹⁸¹

Pri povratku na Krk Mahnić je već bio vrlo bolestan i nije imao novaca čak ni za liječenje u Varaždinskim Toplicama, iako doktori nisu mogli utvrditi od čega točno boluje krčki biskup. Tretman kojem su ga podvrgnuli nije polučio uspjeha, te se u rujnu 1920. vratio u Zagreb. Bio je primoran ondje biti dva mjeseca i dočekati smrt u Zagrebu, u domu koji mu nije pripadao. Konačno je stigla i dijagnoza o tome da boluje od raka, te se znao skori ishod.¹⁸² Biograf biskupa Mahnića svjedoči da je do smrti ostao svjestan važnosti ideje očuvanja jedinstva u katoličkoj vjeri. Pozdravio se i sa svojim omiljenim mladima, đacima, i poručio im da budu nositelji novog duha, da budu uporni u svom naumu i dobro organizirani. Pritom se je referirao na katolički pokret.¹⁸³

Na pogreb su krčkom biskupu Mahniću pristigli brojni crkveni i svjetovni dostojanstvenici, a organizirala su ga zagrebačka katolička društva. I u katoličkim je listovima zabilježen podatak o smrti velikog biskupa, što svjedoči o njegovom značaju i važnoj ulozi koju je imao pri osnutku Hrvatskog katoličkog pokreta, ali i u cjelokupnoj borbi za Hrvate katolike. Pokopan je na Kaptolu, iako autor navodi kako će se Krčani „svom snagom boriti i zagovarati povratak biskupovih posmrtnih ostataka u njegov dom, u Krk koji je neizmjerljivo volio“. Nakon što je tijelo biskupa Mahnića počivalo devet godina na Kaptolu, došlo je do izgradnje samostana svetog Franje, gdje su mu preneseni posmrtni ostaci u studenom 1929. 2002. godine u najvećoj svečanosti tijelo je prebačeno u Krčku biskupiju.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Radić, Ignacije, *Biskup Mahnić. Otac katoličkog pokreta.*, Dobra štampa, Požega, 1940., str. 197.

¹⁸¹ Bozanić, Anton, *Biskup Mahnić. Pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 1991., str. 54.

¹⁸² Radić, Ignacije, *Biskup Mahnić. Otac katoličkog pokreta*, Dobra štampa, Požega, 1940., str. 215.

¹⁸³ Isto, str. 230.-242.

¹⁸⁴ Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013., str. 41.-42.

Njegova ostavština vidljiva i danas jest upravo na polju djelovanja i aktivnosti mladih. Posebno mladih cijele Krčke biskupije. U travnju 2014. pokrenut je i list *Mahnićevo slovo*, koji će biti glasnik Postulature biskupa Antuna Mahnića.¹⁸⁵

¹⁸⁵*Mahnićevo slovo*, glasnik postulature sluge Božjeg biskupa Mahnića. URL: http://biskupijakrk.hr/?page_id=4410, pristupljeno 23.08.2019.

9. Zaključak

Prema podacima prikupljenim temeljnom analizom postojeće literature i periodike može se zaključiti kako je krčki biskup Mahnić izuzetno velik trag ostavio na prostoru Krčke biskupije u periodu od 1897. do 1920. godine. Njegove su duhovne, ali i političke poruke, bile upućene vjernicima različitih dobnih skupina i ekonomskog statusa. Dobro je poznao prilike vremena u kojem je živio i djelovao, te je čvrsto vjerovao u ispravnost vlastitih stavova i uvjerenja, posebice spram novonastalih liberalnih ideja. Svoje je djelovanje posvetio zastupanju katoličkog jedinstva, a posebno je naglašavao katoličanstvo hrvatskog naroda i potrebu da se ujedine svi prostori na kojima žive Hrvati. Bio je suglasan s idejom udruživanja sa Srbima, no svakako je morao biti zadovoljen uvjet katoličke vjere u novonastalom jedinstvu. U analiziranim se je tiskovinama posebice obraćao mladeži i seljacima. Vjerovao je kako mladi posjeduju energiju i motivirani su za postizanje izabranih ciljeva. Poticao ih je na organizirano djelovanje u svrhu stvaranja Hrvatskog katoličkog pokreta. Biskup Mahnić potrudio se da te ideje mladih budu usmjerene ka jačanju katoličke vjere i hrvatskog naroda, te je osnovao list *Luč* namijenjen mladima u kojem će oni imati glavnu riječ. Iz svog plana nije izostavio niti seljake. Uvidio je koliku bi snagu i moć mogli imati kada bi se ujedinili, te je shvatio da im je stoga potrebno zadovoljiti osnovne uvjete života. Pomogao im je, pruživši korisne informacije koje su njima bile važne u svakodnevnom životu, te je na taj način osigurao da i oni budu zastupnici duhovnih, ali i političkih ideja koje zagovara Katolička crkva. Biskup Mahnić spriječio je okretanje seljaštva protiv Crkve postavši, kako kaže sam naslov lista *Pučki prijatelj*, njihov prijatelj i pomagač. Svaki je korak njegove službe u Krčkoj biskupiji pomno praćen i komentiran, što svjedoči o veličini koju je predstavljao u vremenu u kojem je živio i djelovao. U brojim se listovima i novinama koje se navode u radu spominjalo njegovo ime, a mnogi su bili slobodni izreći vlastito negativno mišljenje i stav spram biskupa Mahnića.

Hrvatski tisak ga je većinom uzdizao, hvalio njegova djela i predanu borbu za hrvatski narod i jezik. Pisali su o njegovim pastirskim pohodima, odredbama koje je donosio, poput primjerice one da se u talijanskim školama vjeronauk djecu mora poučavati na hrvatskom jeziku. Također se je u hrvatskom tisku pisalo i o hrabrosti biskupa Mahnića koji ne posustaje u obrani staroslavenskog bogoslužja, iako zbog toga biva žestoko kritiziran u talijanskim novinama. Piše se i o inicijativama koje biskup Mahnić pokreće, poput hodočašća u Rim i

Lourdes. Spomenuta je hodočašća biskup Mahnić organizirao kako bi potaknuo Hrvate katolike na organizirano zajedničko posjećivanje svetih mjesta, a s ciljem jačanja duha zajedništva u kršćanskoj vjeri.

Talijanski tisak Mahnića je pretežito osuđivao i kritizirao, iako je u početku izgledalo kao da će ga Talijani dobro prihvatiti. Bio je javno prozivan za svoje postupke, ali nikad nije dopuštao da situacija ostane nerazjašnjena. U vlastitom je tisku nastojao obraniti svoje stavove i mišljenje. Talijanski je tisak biskupa Mahnića napadao zbog uvođenja poučavanja vjeronauka na hrvatskom jeziku u talijanskim školama i smatrali su taj njegov čin drskim i vrijednim osude. Njegovu su odluku o crkvenim svečanostima koje se mogu slaviti samo na staroslavenskom jeziku Talijani smatrali uvredom, te su ga otvoreno kritizirali kada je dopustio da se pogreb u Nerezinama za jednog župljanina talijanske nacionalnosti izvrši na latinskom jeziku, ali u tišini, bez pjevanja. Nazivali su ga lažljivcem i ismijavali njegove tiskane radove. Iz članaka koje donosi talijanski tisak možemo potvrditi kako je biskup Mahnić imao vrlo čvrste i nepromjenjive stavove, te nije htio mijenjati odluke koje su se ticale izričitog korištenja staroslavenskog jezika u propisanim situacijama. Nisu se slagali s njegovim idejama i odlukama, te su ih oštro kritizirali i ironično komentirali.

Upravo se na temelju tih spoznaja može govoriti o dvostrukoj percepciji, odnosno pogledu na duhovnu i političku ulogu biskupa Mahnića. Dok je Hrvatima u hrvatskom tisku predstavljan kao heroj koji se bori za prava Hrvata i katoličku vjeru, u talijanskim je novinama ismijavan i kritiziran kao onaj koji želi uništiti Talijane na području Krčke biskupije i otjerati ih, namećući im bogoslužje na staroslavenskom jeziku i vjeronauk na hrvatskom jeziku. U posljednjim je godinama svoje biskupske službe na otoku Krku, dio njegove biskupije potpao pod vlast Talijana i bio je prisiljen s njima surađivati, iako se je tome žestoko opirao i nastojao dovesti do ujedinjena svih Hrvata. Možemo zaključiti kako je biskup Mahnić imao izuzetno važnu duhovnu, ali i političku ulogu na području Krčke biskupije.

10. Bibliografija

Izvori:

1. *Pučki prijatelj*, god. VIII., 1907., br. 12., 16., 18., 24., 30., 32., 33.
2. *Pučki prijatelj*, god. I., Krk, 1900., br. 4., 11., 19., 21.
3. *Pučki prijatelj*, god. IX., Krk, 1908., br. 2., 27., 28.
4. *Pučki prijatelj*, god. X., Krk, 1909., br. 26., 33.
5. *Pučki prijatelj*, god. XI., Krk, 1910., br. 12.
6. *Luč*, god. I., Krk, 1905./1906., br. 1., 2., 3., 6., 7., 8., 9., 10.
7. *Omnibus*, god. III., Pula, 1906., br. 365., 532.
8. *Omnibus*, god. V., Pula, 1908., br. 798., 811., 834., 886.
9. *Omnibus*, god. IV., Pula, 1907., br. 548., 571., 594..
10. *Omnibus*, god. VII., Pula, 1910., br. 1190.
11. *Omnibus*, god. III., Pula, 1906., br. 459., 467., 507., 21.
12. *Svjetlo*, god. XIX., Karlovac-Zagreb, 1903., br. 4.
13. *Naše pravice*, god. I., Varaždin, 1904., br. 1.
14. *Naše pravice*, god. II., Varaždin, 1905., br. 44.
15. *Naše pravice*, god. XI., Varaždin, 1912., br. 48.
16. *Volja naroda*, god. I., Varaždin, 1918., br. 1., 9.
17. *Hrvatske pravice*, god. I., Varaždin, 1907., br. 1.
18. *Hrvatske pravice*, god. V., Varaždin, 1911., br. 2.
19. *Il Popolo Istriano*, god. I., Pula, 1898., br. 29., 36.
20. *Il Popolo Istriano*, god. II., Pula, 1899., br. 49., 74., 75.
21. *Il Popolo Istriano*, god. III., Pula, 1900., br. 92., 99.
22. *Il Giornaletto di Pola*, god. VII, Pula, 1906., br. 2086.
23. *Il Giornaletto di Pola*, god. IV., Pula, 1903., br. 1052.
24. *Il Giornaletto di Pola*, god. XV., Pula, 1914., br. 5032.
25. *L'Istria*, god. I., Poreč, 1882., br. 1.,
26. *L'Istria*, god. XVII., Poreč, 1898., br. 867.
27. *Idea Italiana*, god. I., Rovinj, 1896., br. 1.
28. *Idea Italiana*, god. II., Rovinj, 1897., br. 20.

29. *Idea Italiana*, god. VII., Rovinj, 1902., br. 257., 260., 264., 266.
30. *Unione Nazionale*, god. I., Poreč, 1913., br. 1., 2., 4., 27., 46., 56., 61.

Literatura:

1. Bozanić, Anton, *Biskup Antun Mahnić – čovjek nepokolebljive vjere, jasnih vizija i smjelih djela*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 2013.
2. Bolonić, Mihovil, *Otok Krk. Koljevka glagoljice*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.
3. Radić, Ignacije, *Biskup Mahnić. Otac katoličkog pokreta*, Dobra štampa, Požega, 1940.
4. Krišto, Jure, *Hrvatski katolički pokret 1903. -1945.*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004.
5. Bozanić, Anton, *Biskup Mahnić. Pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb-Krk, 1991.
6. Stražičić, Nikola, *Otok Cres. Prilog poznavanju geografije naših otoka. Otočki ljetopis Cres – Lošinj 4.*, Samoupravna interesna zajednica kulture općine Cres – Lošinj, Mali Lošinj, 1981.
7. Andrić, Josip, Lončarić, Robert, *Rapski zbornik II.*, Ogranak Matice hrvatske u Rabu, Rab, 2012.
8. Bozanić, Anton, *Naselja oko grada Krka. Zapadni dio otoka, Vrh i Kornić*, Glosa d.o.o., Rijeka-Krk, 2018.
9. Bolonić, Mihovil, Žic-Rokov, Ivan, *Otok Krk kroz vjekove*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1977.
10. Velčić, Franjo, Milovčić, Ivan, Trinajstić, Petar, Tamarut, Anton, Šuljić, Anton, *Krčka biskupija. Otoci žude za njegovim naukom*, Biskupijski ordinarijat, Krk, 2009.
11. Matijević, Zlatko, "Anton Bozanić, Biskup Mahnić, pastir i javni djelatnik u Hrvata, Krčki zbornik, posebno izdanje sv. 16, Zagreb – Krk 1991., 189. str.", *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 24, br. 2, 1992, str. 240-243.
12. Lončarević, Vladimir, "Svjetlo katoličke obnove Uz stotu obljetnicu Luči - "Lista hrvatskog katoličkog đništva" (1905-2005).", *Obnovljeni život*, vol. 61, br. 1, 2006, str. 59-78.

13. Luetić, Tihana, "*Časopis Luč o dokolici i društvenom životu katoličke mladeži početkom 20. stoljeća.*", *Croatica Christiana periodica*, vol. 36, br. 69, 2012, str. 51-84.
14. Sinjeri, Josip, "*Biskup Antun Mahnić i Hrvatski katolički pokret.*", *Riječki teološki časopis*, vol. 30, br. 2, 2007, str. 551-587.
15. Božić, Tvrtko, "*Krčke kreditne zadruge i gospodarski list Pučki prijatelj u prvom desetljeću 20. stoljeća.*", *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 37, br. 1, 2005, str. 129-154.
16. Klaić, Željko, "*Promišljanja o političkoj aktivnosti Matka Laginje, u povodu pokretanja lista Omnibus i održavanja općinskih izbora u Puli 1905.*", *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 41, br. 2, 2009, str. 543-562.
17. Čanić, Dubravka, "*Karlovački časopis "Svjetlo"*", *Kaj*, vol. 51 (240), br. 1-2 (350-351), 2018, str. 83-96.
18. Trogrlić, Stipan, "*Katolička crkva u Istri i Prvi svjetski rat (1914.-1918.)*", *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 41, br. 3, 2009, str. 763-781.
19. Trogrlić, Stipan, "*Proslava 100. obljetnice Dobrilina rođenja 1912. godine – povod polemikama između istarskih „klerikalaca“ i „liberala“*", *Riječki teološki časopis*, vol. 46, br. 2, 2015, str. 389-406.
20. Velčić, Franjo, "*Hrvatsko-slovenski vjesnik „Sanctissima Eucharistia“ (1902.-1911.) i Društvo svećenika klanjalaca.*", *Riječki teološki časopis*, vol. 35, br. 1, 2010, str. 151-169.
21. Vitković, Stanislav, "*Crkva i kultura u Hrvata na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.*", *Bogoslovska smotra*, vol. 55, br. 3-4, 1985, str. 447-452.
22. Matijević, Zlatko, "*Biskup Mahnić i talijanska okupacija otoka Krka (1918.– 1920.). U povodu 150. obljetnice Mahničeva rođenja i 80. godišnjice njegove smrti.*", *Croatica Christiana periodica*, vol. 25, br. 47, 2001, str. 149-171.
23. Antić, Vinko, "*Rad i djela senjskih tiskara XIX I XX stoljeća.*", *Senjski zbornik*, vol. 6, br. 1, 1975, str. 151-158.
24. Zlodi, Zdravka, "*Zlatko Matijević (ur.), Hrvatski katolički pokret - Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zagrebu i Krku od 29. do 31. ožujka 2001. g., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., 871. str.*", *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 34, br. 3, 2002, str. 1011-1012.

25. Turčić, I. (2017.) „Društveno-političke i gospodarske prilike otoka Krka početkom 20. stoljeća temeljene na listu „Pučki prijatelj““, prvostupnički rad, Sveučilište u Rijeci, Rijeka

Elektronički izvori:

1. Hrvatski jezični portal.
URL: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eV1nXRA%3D
2. Istrapedia. URL: <http://istrapedia.hr/hrv/734/pucki-prijatelj/istra-a-z/>
3. Novinstvo Varaždina. URL: <https://library.foi.hr/lib/knjiga.php?C=38&G=38>
4. Metelgrad. URL: <http://library.foi.hr/novine/default.aspx?C=56&G=56&F=P>
Varaždin Point. URL: <http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?C=53&godina=1898&H=>
5. Hrvatska Enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2527>
6. Stare hrvatske novine.
URL: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=08633843-e13a-46ef-8db5-071f6dc01755&y=1910&m=4&d=30>
7. Mahnićevo slovo, glasnik postulature slugu božjeg biskupa Mahnića. URL: http://biskupijakrk.hr/?page_id=4410